

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

БАРАНЧУК ФАЇНА ІВАНІВНА

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
(НА МАТЕРІАЛАХ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Спеціальність: 106 «Географія»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
МАКОВЕЦЬКА ЛАРИСА ОЛЕКСІЇВНА,
кандидат географічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №____

засідання кафедри економічної та
соціальної географії

від _____ 20__р.

Завідувач кафедри

П. І. Б. _____

ЛУЦЬК 2025

АНОТАЦІЯ

Баранчук Ф. І. Сучасні особливості міжмуніципального співробітництва (на матеріалах Луцької міської територіальної громади).

Випускна кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 106 «Географія». – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

У науковому дослідженні здійснено всебічний аналіз теоретико-методичних засад і практичного досвіду міжмуніципального співробітництва, визначено його роль та значення як інструменту розвитку регіонів і європейської інтеграції, зокрема в умовах децентралізації та воєнного стану.

У рамках дослідження проаналізовано роль, значення, види та форми міжмуніципального співробітництва в діяльності територіальних громад. Розглянуто адміністративну структуру, а також географічні, соціально-економічні та законодавчі передумови співпраці на прикладі Луцької міської територіальної громади. Досліджено сучасний стан, основні проблеми та виклики міжмуніципального співробітництва громади, оцінено вплив повномасштабної війни на міжнародну діяльність та міжмуніципальні зв'язки. На основі проведеного аналізу запропоновано практичні рекомендації щодо покращення та зміцнення міжмуніципальної співпраці.

Результати роботи можуть бути використані органами місцевого самоврядування Луцької міської територіальної громади та Волинської області для удосконалення стратегічного планування міжнародної діяльності, посилення стійкості громади та підвищення ефективності реалізації спільних соціально-економічних і відновлювальних проєктів.

Ключові слова: міжмуніципальне співробітництво, міжнародна співпраця, Луцька міська територіальна громада, партнерство, місто-партнер, воєнний стан, проєкт.

ABSTRACT

Baranchuk F. I. Modern Features of Inter-municipal Cooperation (Based on the materials of Lutsk City Territorial Community).

Final Qualification Paper for the Second (Master's) Level of Higher Education in Specialty 106 "Geography". – Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

This research provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological principles and practical experience of inter-municipal cooperation (IMC), defining its role and significance as a tool for regional development and European integration, particularly in the context of decentralization and martial law.

The study analyzes the role, significance, types, and forms of inter-municipal cooperation in the activities of territorial communities. It examines the administrative structure, as well as the geographical, socio-economic, and legislative prerequisites for cooperation, using the example of the Lutsk City Territorial Community. The current state, main problems, and challenges of the community's inter-municipal cooperation are investigated, and the impact of the full-scale war on international activities and inter-municipal ties is assessed. Based on the analysis conducted, practical recommendations are proposed for improving and strengthening inter-municipal cooperation.

The results of the work can be used by local self-government bodies of the Lutsk City Territorial Community and Volyn Oblast to improve the strategic planning of international activities, strengthen the community's resilience, and increase the efficiency of implementing joint socio-economic and recovery projects.

Key words: inter-municipal cooperation, international cooperation, Lutsk city territorial community, partnership, partner city, martial law, project.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ I. Теоретичні основи дослідження міжмуніципального співробітництва	8
1.1. Роль та значення міжмуніципального співробітництва у сучасній діяльності територіальних громад	8
1.2. Види (форми) міжмуніципального співробітництва.....	13
1.3. Особливості формування міжнародного міжмуніципального співробітництва	17
1.4. Методи та методика дослідження	19
Висновки до Розділу I.....	21
Розділ II. Передумови та чинники розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади	22
2.1. Адміністративний устрій та географічні особливості Луцької міської територіальної громади.....	22
2.1.1 Економіко-географічне положення та адміністративний устрій.	22
2.1.2 Природні умови та ресурси	25
2.1.3 Соціально-демографічна ситуація та економічний розвиток. ...	28
2.2. Історичні передумови формування міжмуніципального співробітництва.....	33
2.3. Законодавчо-нормативне регулювання	39
Висновки до Розділу II.....	44
Розділ III. Перспективи та удосконалення міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади	45
3.1. Аналіз міжмуніципальних партнерств Луцької міської територіальної громади.....	45
3.2. Виклики міжмуніципального співробітництва в сучасних умовах.....	56
3.3. Вплив повномасштабної війни на міжнародну діяльність громади.....	60
3.4. Рекомендації щодо посилення міжнародного співробітництва	64
Висновки до Розділу III	70
Висновки	71
Список використаних джерел.....	74
Додатки.....	81

ВСТУП

Міжмуніципальне співробітництво виступає однією з найдинамічніших та ефективних форм взаємодії між територіальними громадами, значно переважаючи формальні міждержавні угоди та домовленості. У сучасних умовах децентралізації та трансформації системи місцевого самоврядування в Україні міжмуніципальна взаємодія набуває особливого значення, сприяючи поліпшенню соціально-економічного розвитку, підвищенню якості життя населення та зміцненню територіальної спроможності громад.

Регіональне та місцеве співробітництво стає ключовим інструментом для реалізації спільних інтересів територіальних одиниць, зокрема в сфері розширення повноважень, оптимізації управління ресурсами, а також для забезпечення сталого розвитку. Ефективне міжмуніципальне співробітництво сприяє обміну досвідом, розв'язанню спільних проблем, залученню інвестицій і розвитку інфраструктури, а також підтримує інтеграцію національної системи місцевого самоврядування у європейські моделі.

Особливу актуальність міжмуніципальне співробітництво набуває для Луцької міської територіальної громади, яка завдяки своєму географічному положенню, адміністративній структурі та соціально-економічним характеристикам має потенціал для активної взаємодії з сусідніми громадами та іншими регіонами України. Ця співпраця має вагоме значення як для локального розвитку, так і для посилення міжнародних зв'язків.

Об'єктом дослідження є процес міжмуніципального співробітництва. **Предметом** дослідження є специфіка формування, механізми реалізації, чинники впливу та проблеми розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади Волинської області, а також можливості його вдосконалення в сучасних умовах.

Метою роботи є комплексний аналіз теоретичних засад, практичних аспектів, проблем і перспектив міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- дослідити роль, значення, види та форми міжмуніципального співробітництва у діяльності територіальних громад;
- розглянути адміністративний устрій, географічні, соціально-економічні та законодавчі передумови розвитку міжмуніципального співробітництва на прикладі Луцької міської територіальної громади;
- проаналізувати сучасний стан, проблеми та виклики міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади;
- оцінити вплив повномасштабної війни на міжнародну діяльність та міжмуніципальні зв'язки Луцької міської територіальної громади;
- розробити практичні рекомендації щодо удосконалення та оптимізації міжмуніципальної співпраці.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять роботи вітчизняних науковців, присвячені вивченню проблем міжмуніципального співробітництва, зокрема: О.І. Богородецької, О.В. Батанова, С.П. Давидюка, Ю.Г. Козака, В.П. Колесника, В.Й. Лажніка, І.Л. Парасюка, В.В. Засадка, О.С. Врублевського, З.О. Сірика, В.В. Толкованова, що підтвердило безумовну важливість цього питання.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові та міждисциплінарні методи дослідження. Основними методами є літературний, історичний, системно-структурний аналіз, картографічний, аналітико-статистичний, порівняльно-географічний та інші.

Наукове та практичне значення дослідження: полягає у розробці науково обґрунтованих рекомендацій для підвищення ефективності міжмуніципального співробітництва в умовах сьогодення, враховуючи сучасні виклики та можливості розвитку громади.

Результати дослідження можуть слугувати основою для розроблення навчальних дисциплін, використовуватися під час наукових конференцій та застосовуватися у практичній роботі органів місцевого самоврядування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були обговорені на X Міжнародній науково-практичній інтернет-

конференції Волинського національного університету імені Лесі Українки (Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів), що відбулася у місті Луцьку 15–16 травня 2025 року, а також на XI Міжнародній науково-практичній конференції, проведеній 6–7 листопада 2025 року (Додаток Д).

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи дослідження міжмуніципального співробітництва

1.1. Роль та значення міжмуніципального співробітництва у сучасній діяльності територіальних громад

Міжмуніципальне співробітництво (ММС) виступає ключовим механізмом розвитку територіальних громад у сучасних умовах децентралізації. Воно сприяє сталому розвитку шляхом об'єднання ресурсів, спільного розв'язання проблем і підвищення результативності управлінських процесів. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» [18] визначив правові засади ММС, її форми та механізми, що сприяють соціально-економічному розвитку територій і покращенню якості послуг для населення [27; 13].

Міжмуніципальне співробітництво передбачає взаємодію двох або більше територіальних громад з метою ефективного розв'язання спільних соціально-економічних, культурних та інфраструктурних проблем. У науковій літературі існують різні підходи до визначення цього явища, які відображають широту функціональних і правових характеристик співпраці.

По-перше, з позиції законодавчого регулювання міжмуніципальне співробітництво визначається як договірні відносини між територіальними громадами, що реалізуються у визначених законом формах для покращення якості надання послуг та забезпечення ефективного виконання завдань місцевого самоврядування [14].

Один із провідних вітчизняних дослідників, а саме Парасюк І.Л., розглядає міжмуніципальне співробітництво як форму горизонтальної взаємодії муніципалітетів, спрямовану на вирішення спільних чи ідентичних проблем і досягнення суспільно-корисного ефекту. За його визначенням, цей процес передбачає не лише участь органів місцевого самоврядування, але й залучення приватного сектору, наукових установ, громадських організацій та інших зацікавлених сторін [46, с. 34].

Відомий конституціоналіст Батанов О.В. визначає міжмуніципальне співробітництво як взаємодію між двома чи більше місцевими органами публічного управління першого рівня, які мають статус юридичних осіб і володіють політичною, юридичною та фінансовою автономією відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування [6, с. 45].

Дослідник Козак Ю.Г. класифікує міжмуніципальне співробітництво (партнерство) як одну з форм горизонтального взаємозв'язку між органами місцевого самоврядування, спрямовану на досягнення спільного сталого розвитку територіальних одиниць. За його трактуванням, ММС — це систематична співпраця базових органів місцевої влади (громад, муніципалітетів тощо), які розташовані на суміжних територіях, із метою вирішення спільних проблем, підвищення якості послуг для населення та зміцнення конкурентних позицій місцевої економіки. Повністю підтримуємо позицію автора про те, що місцева влада має найглибше розуміння ресурсних можливостей, актуальних викликів і нагальних потреб регіону, а також володіє повною інформацією про інтереси своєї спільноти, що дозволяє ефективно представляти та захищати їх. Крім того, до процесу ММС включаються не лише державні органи влади, а й представники бізнесу, громадськості, наукових кіл і інших зацікавлених суб'єктів, що забезпечує всебічність та результативність співпраці [27, с. 54].

Хочемо зазначити, що Врублевський О.С. визначає ММС як інноваційну форму взаємодії територіальних громад, що сприяє підвищенню ефективності місцевого управління. Він зазначає, що така співпраця дозволяє громадам спільно реалізовувати масштабні проекти, які були б неможливими при ізольованій діяльності. Об'єднання ресурсів сприяє оптимізації бюджетних витрат, більш раціональному використанню фінансових і матеріальних можливостей, що, своєю чергою, дозволяє спрямовувати заощаджені кошти на інші важливі потреби громади [10].

Практичний коментар до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [18], підготовлений юридичними експертами та оприлюднений у 2015 році на офіційному вебресурсі Мінрегіону України,

визначає основні характеристики співпраці між територіальними громадами:

1. Співробітництво передбачає встановлення взаємовідносин між двома чи більше територіальними громадами. Це означає, що кількість учасників угоди не регламентується законодавчо, і в спільній діяльності можуть брати участь будь-яка кількість громад.

2. Взаємодія здійснюється на підставі договорів у формах, передбачених законом. Це означає, що сторони повинні оформити свої відносини відповідно до укладеного договору, який містить положення, визначені законодавством. Закон передбачає п'ять форм співпраці (зазначених у статтях 10–14), кожна з яких має свій унікальний предмет договору згідно зі статтею 4 Закону. Окрім того, усі договори мають відповідати загальним вимогам, встановленим статтею 9 Закону.

3. Головною метою міжмуніципального співробітництва є сприяння соціально-економічному та культурному розвитку територій, підвищення якості послуг для населення на основі спільних інтересів і цілей, а також забезпечення ефективного виконання органами місцевого самоврядування повноважень, визначених законом. Таким чином, співпраця виступає як взаємовигідні відносини між суб'єктами, що мають конкретну кінцеву мету — більш ефективне використання ресурсів територіальних громад для виконання делегованих повноважень, що в результаті сприяє покращенню якості життя та розвитку відповідних територій [42].

Одним із провідних напрямів аналізу міжмуніципального співробітництва є дослідження його суб'єктно-об'єктної структури. Суб'єктами ММС виступають територіальні громади, які реалізують свої інтереси через представницькі органи — муніципалітети. Відповідно до частини 1 статті 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [17], саме сільські, селищні та міські ради є органами, що представляють громади і здійснюють від їхнього імені визначені Конституцією та законами повноваження. Отже, до суб'єктів ММС належать виключно ці представницькі органи місцевого самоврядування.

Водночас слід погодитися з позицією науковця Сірика З.О., який наголошує, що законодавство не накладає обмежень щодо рівня чи правового статусу громад, між якими може відбуватися співробітництво, а також не вимагає територіальної суміжності цих об'єднань. Таким чином, ММС можна розглядати як альтернативний механізм до добровільного об'єднання громад у межах виконання окремих завдань адміністративно-територіальної реформи в Україні [54, с. 106].

Крім того, до суб'єктів міжмуніципального співробітництва належать також місцеві виконавчі органи влади, які мають право брати участь у багатосторонніх договорах транскордонного співробітництва відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво» [19]. У рамках цих угод сторонами можуть бути як представницькі органи територіальних громад України, так і інших держав.

Щодо об'єкта ММС, науковець Толкованов В.В. визначає його як сфери та галузі співпраці, що слугують підґрунтям для ініціювання таких відносин [52, с. 34]. Це передбачає передачу муніципальних повноважень новоствореним юридичним утворенням, які відповідатимуть за реалізацію завдань співробітництва [39, с. 66–67]. Відповідно до частини 2 статті 3 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [18], об'єктом ММС є сфери спільних інтересів територіальних громад, що свідчить про те, що основною метою є задоволення потреб і інтересів мешканців відповідних територій.

Однією з ключових ролей ММС є можливість акумулювання ресурсів кількох громад для реалізації спільних проектів. Це дозволяє вирішувати проблеми, які окремо громади не змогли б подолати через обмежені фінансові чи технічні можливості. Ще однією важливою складовою є його вплив на зміцнення довіри між громадами. Спільна робота над проектами формує партнерські відносини та сприяє згуртованості територій.

Міжмуніципальне співробітництво відіграє особливо важливу роль у прикордонних регіонах України, сприяючи зміцненню економічної безпеки, інтеграції громад у європейський простір та розвитку транскордонного

співробітництва. Така взаємодія дозволяє територіальним громадам не лише оптимізувати управлінські процеси, а й залучати додаткові фінансові ресурси з європейських фондів та міжнародних програм підтримки. Це сприяє реалізації масштабних інфраструктурних, соціально-економічних та екологічних проєктів, які покращують якість життя населення та стимулюють розвиток місцевого бізнесу [21, с. 3].

Загалом, можна визначити такі ознаки МСС: спільна зацікавленість і прагнення до раціонального використання ресурсів; юридично оформлені відносини між двома або більше територіальними громадами; межі територій, що стикаються або мають спільні кордони; учасники мають правовий статус, юрисдикцію та володіють власними повноваженнями; МСС охоплює лише власні самоврядні повноваження, делеговані — лише у законодавчо визначених випадках; співпраця базується на добровільних засадах, за винятком випадків, передбачених законом; взаємодія характеризується тривалістю та чітким територіальним обмеженням; забезпечується взаємна вигода, зокрема економічна, і відбувається обмін ресурсами; при необхідності може відбуватися добровільне передання частини повноважень між учасниками заради спільної користі [46, с. 4].

Варто зазначити, що міжнародне співробітництво розглядається як одна з форм міжмуніципальної взаємодії, оскільки воно передбачає налагодження партнерських відносин між територіальними громадами різних держав на основі довготривалої співпраці. За визначенням Д. М. Белова, міжмуніципальне співробітництво — це процес встановлення контактів між громадами, спрямований на спільне розв'язання актуальних проблем і досягнення суспільно значущих результатів, зокрема підвищення якості життя населення. У цьому розумінні міжнародне співробітництво виступає особливою формою ММС, що виходить за межі національних кордонів і створює умови для обміну досвідом, спільного використання ресурсів і реалізації спільних проєктів у різних сферах [55].

Міжнародне співробітництво варто розглядати в контексті

міжмуніципального, оскільки воно відкриває додаткові можливості для сталого розвитку територій. Воно сприяє інтеграції в європейський та світовий простір, розширює горизонти взаємодії громад, підвищує ефективність використання ресурсів, стимулює інноваційні процеси та покращує якість життя мешканців. Таким чином, міжнародне співробітництво тісно пов'язане з міжмуніципальним, виступаючи його надбудовою та формуючи основу для перспективного розвитку територіальних громад на засадах довгострокового партнерства й міжнародної взаємодії [7, с. 227].

Таким чином, міжмуніципальне співробітництво в Україні виступає важливим інструментом розвитку територіальних громад, охоплюючи широкий спектр напрямів — від управління відходами до прикордонної взаємодії та екологічних ініціатив. Ефективна реалізація таких проєктів здатна істотно підвищити рівень добробуту населення та сприяти сталому розвитку регіонів в умовах сучасних викликів.

1.2. Види (форми) міжмуніципального співробітництва

Співробітництво між територіальними громадами регулюється сукупністю нормативно-правових актів, які встановлюють рамки дозволених і заборонених дій сторін на етапах його започаткування та реалізації. Такий підхід дає змогу законодавцеві забезпечити єдині «правила гри» для всіх учасників, що мають намір вступити у взаємодію та розвивати її.

Як уже зазначалося, ключовим нормативним актом, що визначає взаємовідносини чинних і потенційних учасників ММС та встановлює правові межі їхньої діяльності, є Закон України «Про співробітництво територіальних громад» [18]. Без цього закону громадам було б складно налагодити кооперацію не лише у бюджетній сфері, а й зрозуміти зміст форм співпраці, перелік яких наведено у частині 3 статті 142 Конституції України.

Правова форма як юридична категорія відображає зовнішній спосіб реалізації діяльності уповноваженого органу, його посадових осіб чи інших суб'єктів правовідносин. Вона, з одного боку, визначається нормами права, а з

іншого — породжує юридично значущі наслідки для учасників. У контексті міжмуніципального співробітництва правові форми проявляються через різновиди кооперації, зміст яких залежить від предмета домовленостей між сторонами договору, що й визначає специфіку кожної форми співпраці [44, с. 22].

Законодавство визначає п'ять основних форм міжмуніципального співробітництва та встановлює вимоги щодо їх впровадження, одночасно пропонуючи п'ять типових зразків договорів, що значно полегшують підготовку проектів угод про співпрацю. Правовою підставою для затвердження таких форм договорів Міністерством розвитку громад та територій є стаття 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [18], відповідно до якої типовий договір про співробітництво визначається центральним органом виконавчої влади.

Закон чітко окреслює можливі форми міжмуніципальної взаємодії, створюючи правові рамки та механізми для їх практичного застосування у діяльності територіальних громад:

- делегування одному з учасників співробітництва виконання певних завдань із наданням необхідних ресурсів;
- реалізація спільних проектів, що передбачає координацію дій та тимчасове об'єднання ресурсів для досягнення спільних цілей;
- спільне фінансування або утримання комунальних підприємств, установ та об'єктів інфраструктури;
- створення спільних комунальних підприємств, установ або організацій на принципах партнерства;
- формування спільного органу управління для виконання повноважень, визначених законом [18].

Наказом Мінрегіону від 27.08.2014 р. № 233 «Про затвердження Примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад» визначено типові форми договорів для кожного виду співробітництва. Розглянемо ці форми детальніше та їх вплив на розвиток громад [26].

Делегування завдань передбачає передачу однією громадою іншій частини своїх функцій чи повноважень для більш ефективного виконання. Це доволі часто використовується у випадках, коли одна громада має кращу матеріально-технічну базу або кваліфіковані кадри. Наприклад, у сфері освіти громади можуть делегувати організацію позашкільного навчання сусіднім громадам із розвиненою інфраструктурою. Такий підхід дозволяє оптимізувати витрати та підвищити якість послуг [56].

Спільні проєкти є найбільш поширеною формою співробітництва. За даними Ради Європи, 55,5% договорів ММС укладаються саме з метою реалізації спільних проєктів. Це можуть бути ініціативи у сферах інфраструктури, охорони здоров'я чи культури. Ця форма спрямована на тимчасову співпрацю, яка зазвичай має конкретні цілі і обмежена за часом [23, с. 9].

Спільне фінансування. Територіальні громади об'єднують кошти для фінансування, утримання та розвитку спільних об'єктів комунальної власності, що важливі для територій усіх учасників. Це можуть бути, наприклад, системи водопостачання, теплопостачання, освітні чи медичні заклади. Така співпраця гарантує спільну відповідальність і розподіл витрат на утримання об'єктів, що підвищує їх ефективність і якість обслуговування [51, с. 11].

Створення спільних підприємств. Ця форма передбачає колективне фінансування і управління об'єктами комунальної власності — лікарнями, школами, системами водопостачання тощо. Завдяки такій співпраці вдалося оптимізувати бюджетні витрати на утримання спільних об'єктів і підвищити їхню якість. За статистикою, близько 18-22% договорів МСС стосуються саме спільного фінансування та утримання комунальних підприємств.

Спільні органи управління. Спеціалізовані координаційні або виконавчі органи створюються для забезпечення ефективного управління співпрацею, координації дій і контролю за виконанням спільних завдань. Ця форма менш поширена, становить приблизно 5-8% від усіх договорів МСС, але має вирішальне значення для комплексних проєктів і регіональних ініціатив [51, с. 12-13].

Протягом періоду з 2014 року до 1 лютого 2024 року в Україні було укладено 1051 договір співробітництва між громадами. Ця статистика відображає активізацію міжмуніципального співробітництва, що залежало від адміністративно-територіальної реформи, потреб громад та специфіки вирішення спільних проблем. У 2024 році, станом на 1 червня, було підписано ще 57 договорів, що свідчить про подальший розвиток міжмуніципального співробітництва [1]. За період з 1 листопада 2020 року по 1 лютого 2024 року було укладено 429 договорів співробітництва між громадами (Додаток А).

Серед усіх форм міжмуніципального співробітництва найпоширенішою є реалізація спільних проєктів, що передбачає узгоджені дії громад і тимчасове об'єднання ресурсів для досягнення спільних цілей. Ця форма становить 495 договорів (76,7%) від загальної кількості. На другому місці — спільне фінансування чи утримання комунальних підприємств, установ та інфраструктурних об'єктів, яке охоплює 108 договорів (16,7%). Менш популярними залишаються створення спільних комунальних підприємств (5 договорів) та утворення спільного органу управління для реалізації окремих повноважень (3 договори) (Додаток А) [2, с. 5-6].

Найбільш поширеною формою співпраці територіальних громад є реалізація спільних проєктів, що передбачає узгодження дій між громадами та об'єднання їхніх ресурсів для виконання спільних завдань. Переважна частина таких проєктів зосереджена у сфері надання адміністративних послуг (31,1%) і житлово-комунального господарства та управління побутовими відходами (22,8%). Натомість найменшу активність зафіксовано у напрямі культури та туризму — лише 3,8% від загальної кількості укладених договорів [2, с. 7].

Спільне фінансування або утримання інфраструктурних об'єктів комунальної форми власності застосовувалося в різних сферах, зокрема для підтримки архівних установ та інклюзивних центрів (26%), що траплялося частіше, ніж у сфері освіти (20,3%). Менше таких випадків зафіксовано у сфері надання адміністративних послуг, а найнижчі показники — у галузі культури та туризму.

Кількість договорів, що передбачали делегування одному з учасників співробітництва виконання окремих завдань із передачею необхідних ресурсів, була незначною. Найчастіше це стосувалося охорони здоров'я (20,5%), освіти (20,5%) та безпеки і цивільного захисту населення (17,6%). Лише один договір охоплював надання адміністративних послуг. Поодинокими залишаються також випадки створення спільних комунальних підприємств, установ чи інфраструктурних об'єктів у сферах освіти, адміністративних послуг, житлово-комунального господарства та управління відходами [2, с. 8–9].

Отже, серед реалізованих проєктів найбільшу результативність продемонстрували спільні ініціативи, спрямовані на координацію дій між громадами та об'єднання ресурсів для виконання спільних завдань (34% від усіх успішних проєктів), а також спільне фінансування чи утримання інфраструктурних об'єктів комунальної власності (14%).

1.3. Особливості формування міжнародного міжмуніципального співробітництва

Міжнародне співробітництво як складова міжмуніципального співробітництва є багатогранним і стратегічно важливим процесом, що формує партнерські відносини між місцевими громадами різних країн для спільного вирішення соціально-економічних, екологічних, культурних та технічних завдань. Воно виходить за межі простої адміністративної взаємодії, створюючи платформу для обміну досвідом, інноваціями та ресурсами, що сприяє сталому розвитку територій [25, с. 3-10].

Визначення поняття «міжнародне співробітництво» розробляли українські науковці, зокрема Костюченко Я.М. підкреслює, що міжнародне співробітництво завжди ґрунтується на засаді взаємності, є двостороннім або багатостороннім і має різні напрями реалізації [32, с. 15]. Сидоренко Н.О. визначає його як спільну діяльність місцевих органів влади з іноземними партнерами на договірній основі, спрямовану на вирішення пріоритетних питань у межах власних або делегованих повноважень [53, с. 2].

Сутність міжнародного співробітництва полягає у створенні та розвитку каналів комунікації й координації дій, через які здійснюється спільна відповідальність за реалізацію проєктів у сферах інфраструктури, охорони навколишнього середовища, освіти, культури, туризму та соціального захисту. Воно сприяє збалансуванню інтересів та обов'язків партнерів, дозволяє уникнути конфліктів і забезпечує сталий позитивний ефект. Характерною рисою міжнародного міжмуніципального співробітництва є гнучкість і здатність адаптуватися до політичних, економічних і соціокультурних реалій країн-партнерів. Взаємодія базується на добровільності, рівноправності та повазі до автономії кожного учасника, із застосуванням механізмів моніторингу, оцінки результатів і звітності для забезпечення прозорості та відповідальності [25, с. 7-12].

Законодавче забезпечення уніфікує підходи до укладання договорів, фінансування спільних проєктів та врегулювання можливих конфліктів, що важливо у кризових ситуаціях. Міжнародне співробітництво на рівні місцевих громад сприяє демократизації управління, залученню громадянського суспільства, бізнесу та громадських організацій, підвищенню прозорості, ефективності управління та довіри населення до органів влади. Воно також мобілізує ресурси, інновації та кращі практики, що позитивно впливає на розвиток екологічної безпеки, інфраструктури, новітніх технологій та культурного обміну, сприяє залученню інвестицій і міжнародної технічної підтримки [22, с. 77].

Отже, міжнародне співробітництво у форматі міжмуніципального співробітництва слугує універсальним інструментом комплексного розвитку, який дає змогу громадам об'єднувати зусилля для ефективного вирішення сучасних проблем і забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізації.

1.4. Методи та методика дослідження

Кожне наукове дослідження спрямоване на отримання нових знань, що зумовлює необхідність використання певних методів і способів їх здобуття.

Дослідницький процес завжди складається з кількох взаємопов'язаних етапів: від визначення предмета й об'єкта вивчення до формування стратегії аналізу та практичного застосування результатів. У межах магістерської роботи, присвяченої вивченню міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади, було застосовано комплекс наукових підходів, що відповідають логіці побудови дослідження.

У першому розділі основна увага приділялася аналізу сутності та ролі міжмуніципальної взаємодії в сучасних умовах. Для цього використовувалися методи аналізу й синтезу, історичний та літературний методи, що дозволило узагальнити наукові концепції, виявити зміну підходів до проблеми у різні періоди, а також окреслити місце міжмуніципального співробітництва в системі місцевого самоврядування. Системний підхід забезпечив можливість розглядати співпрацю муніципалітетів як цілісне суспільне явище, що розвивається у тісному зв'язку з інтеграційними процесами.

Другий розділ має аналітичний характер і ґрунтується на використанні ширшого спектра методів. Тут застосовано системно-структурний аналіз, який дозволив простежити взаємозв'язки між адміністративним устроєм, географічним положенням, соціально-демографічними характеристиками громади та умовами формування партнерських відносин. Важливим у цьому контексті був порівняльно-географічний метод, що дав змогу зіставити особливості співробітництва Луцької міської територіальної громади з практиками інших українських та європейських громад. Використання формалізації (у вигляді таблиць, схем і картографічних матеріалів) сприяло точному відображенню структурних елементів взаємодії. Діалектичний метод допоміг розкрити причинно-наслідкові зв'язки у розвитку побратимських відносин Луцької міської територіальної громади, їхні інтеграційні та диференціаційні тенденції.

Третій розділ став узагальнюючим і водночас прикладним. На цьому етапі значну роль відіграли економіко-математичні методи, за допомогою яких було проаналізовано фінансування спільних проєктів, кількісні показники зустрічей

та реалізованих ініціатив. Також активно використовувався картографічний метод: укладені картосхеми дали змогу просторово відобразити партнерські зв'язки Луцької міської територіальної громади та виявити територіальні особливості співробітництва. У процесі дослідження було створено авторські діаграми та карти, що підвищило наочність отриманих результатів і дало можливість здійснити чітку територіальну прив'язку. У заключних параграфах застосовано метод прогнозування, який дозволив оцінити проблеми та перспективи подальшого розвитку співробітництва, враховуючи сучасні виклики та вплив повномасштабної війни.

Інтерактивну карту було розроблено у сервісі Google My Maps шляхом нанесення на картографічне зображення міст-партнерів досліджуваної громади. Кожен об'єкт було позначено окремим маркером із відповідним кольоровим кодуванням та підписом, що дало змогу систематизувати та диференціювати інформацію. Застосування даного методу забезпечило візуалізацію просторового розподілу міжнародних партнерських зв'язків та підвищило наочність дослідження, створивши зручний інструмент для подальшого аналізу.

Отже, структура роботи відображає послідовність наукового пошуку: від теоретичного обґрунтування явища до його практичного аналізу та вироблення рекомендацій. Використання різноманітних методів – від історичного та порівняльно-географічного до економіко-математичного і прогнозного – дало змогу всебічно розкрити тему, отримати достовірні результати й сформулювати висновки, що мають як наукове, так і практичне значення для органів місцевого самоврядування Луцької міської територіальної громади та її партнерів.

Висновки до Розділу I

Проведений аналіз теоретичних основ міжмуніципального співробітництва дозволив визначити його як важливий інструмент розвитку територіальних громад, що сприяє об'єднанню зусиль, ресурсів і досвіду для розв'язання спільних завдань. Завдяки законодавчій базі та різноманітним формам співпраці, громади отримують можливість ефективно реагувати на сучасні виклики, вдосконалювати систему управління та підвищувати якість послуг для населення.

Визначено, що міжмуніципальне співробітництво охоплює широке коло суб'єктів — від органів місцевого самоврядування до громадських організацій і бізнесу, що робить цей процес комплексним і багатограним. Разом з цим, воно виступає основою для формування нових партнерств, що зміцнюють економічний, соціальний та культурний потенціал територій.

Розглянуто основні форми співробітництва, які відображають різні моделі спільної діяльності громад: від реалізації проектів до спільного фінансування та управління об'єктами. Ці форми адаптуються до конкретних потреб і можливостей учасників, що робить міжмуніципальне співробітництво гнучким і результативним інструментом розвитку.

Методологічні підходи, застосовані у дослідженні, забезпечують всебічне розкриття сутності, структури та функціонування міжмуніципального співробітництва. Використання історичних, порівняльних, аналітичних, економіко-математичних та картографічних методів сприяє формуванню цілісного та глибокого розуміння цього явища в контексті сучасних процесів децентралізації та розвитку територій.

Таким чином, теоретична база дослідження створює надійний фундамент для подальшого аналізу практичних аспектів і перспектив розвитку міжмуніципального співробітництва, що має важливе значення для розвитку ефективного місцевого самоврядування, підвищення конкурентоспроможності територій та добробуту громадян.

РОЗДІЛ II. Передумови та чинники розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади

2.1. Адміністративний устрій та географічні особливості Луцької міської територіальної громади

Економіко-географічне положення Луцької міської територіальної громади відіграє важливу роль у формуванні міжмуніципального партнерства. Розташування громади у центрі Волинської області, на перетині важливих транспортних шляхів, робить його природним адміністративним, економічним та культурним осередком регіону. Це забезпечує високу ступінь доступності та комунікації з сусідніми територіальними громадами та містами, створюючи сприятливі умови для обміну ресурсами, налагодження співробітництва та спільної реалізації проєктів. Громада, перебуваючи у вигідному географічному положенні, здатна виступати центром консолідації зусиль для розв'язання спільних проблем і досягнення взаємної вигоди.

2.1.1. Економіко-географічне положення та адміністративний устрій

Луцька міська територіальна громада розташована у південно-східній частині Волинської області, на північному заході України. До її складу входять місто Луцьк, одне селище та 34 населені пункти сільського типу.

У адміністративному відношенні громада поділяється на старостинські округи:

- Прилуцький, до якого належать села Прилуцьке, Дачне, Жабка та Сапогове;
- Жидичинський, що охоплює села Жидичин, Клепачів, Кульчин, Липляни, Небіжка та Озерце;
- Боголюбський, до складу якого входять села Тарасове, Боголюби, Богушівка, Озденіж і Іванчиці;

- Княгининівський, який включає села Княгининок, Буків, Милушин, Милуші, Моташівка, Сирники, селище Рокині, а також села Брище та Зміїнець;
- Заборольський, що об'єднує села Забороль, Антонівка, Великий Омеляник, Всеволодівка, Олександрівка, Одереди, Городок, Сьомаки, Шепель, Заболотці та Охотин [31].

Кожен старостинський округ має певну автономію в межах делегованих повноважень, що дозволяє оперативно вирішувати місцеві проблеми та організовувати адміністративну діяльність на рівні сіл і селищ. Ця структура забезпечує баланс між централізованим управлінням у м. Луцьку та децентралізованим підходом у сільських територіях, дозволяючи враховувати специфіку розвитку різних частин громади. Організаційна модель праці спрямована на забезпечення якісних адміністративних послуг, координацію соціально-економічного розвитку та врахування потреб населення по всій території (Рис. 2.1.1).

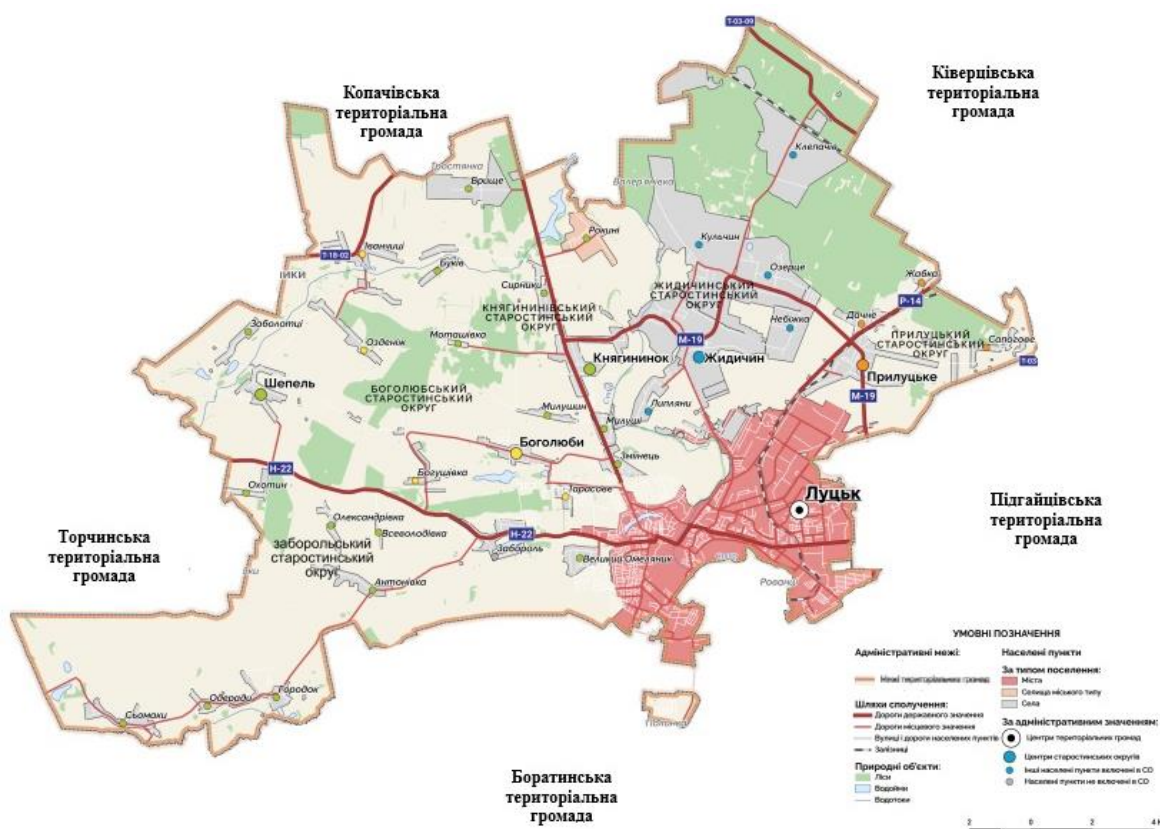

Рис. 2.1.1. Луцька міська територіальна громада

Джерело: створено автором.

Луцька міська територіальна громада має вигідне стратегічне розташування — вона знаходиться на перетині транспортних маршрутів, що поєднують Україну з країнами Європейського Союзу. Через Луцьк проходять автодороги міжнародного значення, які забезпечують зручне сполучення з Республікою Польща. Відстань до державного кордону через пункт пропуску «Устилуг» становить близько 85 км, що створює сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, торгівлі та логістичної інфраструктури [47, с. 3].

Луцька міська рада та виконавчий комітет є основними інституціями, відповідальними за управління громадою. Вони координують діяльність структурних підрозділів, таких як департаменти житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури і соціального захисту. Під час останніх реформ адміністративно-територіального устрою, громаді було додано території, що дозволило збільшити ресурсну базу і реалізовувати комплексні програми розвитку.

Адміністративна система Луцької міської територіальної громади має низку переваг, серед яких комплексний підхід до планування розвитку, прозорість у прийнятті рішень та активна участь населення через механізми громадської інформації і консультацій. Забезпечується також взаємодія з Волинською обласною державною адміністрацією і Луцьким районним центром, що дозволяє інтегрувати місцеві плани з регіональними стратегіями розвитку.

Економіко-географічне положення Луцької міської територіальної громади відіграє важливу роль у формуванні міжмуніципального та міжнародного партнерства. Розташування громади у центрі Волинської області, на перетині важливих транспортних шляхів, робить його природним адміністративним, економічним та культурним осередком регіону. Це забезпечує громаді високу ступінь доступності та комунікації з сусідніми територіальними громадами та містами, створюючи сприятливі умови для обміну ресурсами, налагодження співробітництва та спільної реалізації проєктів. Луцька міська територіальна громада, перебуваючи у вигідному географічному положенні,

здатна виступати центром консолідації зусиль для розв'язання спільних проблем і досягнення взаємної вигоди [31].

Адміністративний устрій громади також впливає на розвиток партнерських зв'язків. В результаті децентралізації та об'єднання навколишніх сіл і селищ у єдину міську громаду було створено організаційну структуру, яка дозволяє ефективно координувати діяльність на різних рівнях управління. Ця згуртованість робить самоврядні органи більш спроможними ухвалювати рішення, які враховують інтереси широкого кола мешканців, а також сприяє формуванню довіри і відкритості у взаєминах між Луцькою міською територіальною громадою та сусідніми територіями. Старостинські округи, що стали частиною адміністративної системи, допомагають збільшити рівень участі громадян та врахувати місцеві потреби, що є важливим фактором для успішної співпраці.

Таким чином, економіко-географічне положення і розвинена адміністративна структура Луцької міської територіальної громади створюють потужну платформу для сталого соціально-економічного розвитку, залучення інвестицій, розвитку інфраструктури і підвищення якості життя мешканців як міста, так і навколишніх сільських територій. Ця система управління сприяє ефективному використанню ресурсів, інтеграції з регіональними і міжнародними процесами, що відповідає сучасним викликам і потребам громади.

2.1.2. Природні умови та ресурси

Природні умови і ресурси Луцької міської територіальної громади мають суттєвий вплив на розвиток міжмуніципального співробітництва, виступаючи одним із ключових чинників, що формують основу для партнерства з сусідніми громадами. Територія громади розташована у Волинській області, де панує помірно континентальний клімат із достатньою кількістю опадів, що створює сприятливі умови для сільського господарства та комфортного проживання мешканців [9].

Важливою складовою природного потенціалу є гідрографічна мережа, яка належить до басейну річки Стир і має середню густоту близько 0,3 км/км². До основних водних об'єктів громади належать річки Конопелька, Сапалаївка, Чорногузка, Омеляник, а також струмки Жидувка та Зміїнець. Загальна площа водних поверхонь перевищує 100 га, що створює можливості для реалізації спільних екологічних заходів, управління водними ресурсами та розвитку водного туризму у співпраці з навколишніми громадами [31].

Кліматичні умови характеризуються м'якою зимою із нестійким сніговим покривом та теплим літом з помірною кількістю опадів. Середньорічна температура приблизно 9,4 °С: взимку вона сягає близько -0,1 °С, хоча окремі періоди можуть бути холоднішими – до -20 °С і нижче; улітку середня температура становить близько +20,4 °С, з можливістю пікових значень понад +30 °С. Вологість повітря тримається на рівні 78%, що зумовлено переважно рівнинним рельєфом та значною кількістю водойм. Найбільша кількість опадів припадає на теплу пору року. Переважають вітри західного напрямку, зі середньою швидкістю 4,1 м/с у січні та 2,8 м/с у липні [43, с. 15–22].

Такі кліматичні умови сприяють розвитку сільського господарства, ландшафтного озеленення, рекреаційних територій та паркових зон. У цьому зв'язку зростає значення міжмуніципального співробітництва у напрямках збереження зелених насаджень, розвитку екологічного туризму та охорони природного середовища.

До природно-заповідного фонду Луцької міської територіальної громади входять загальнозоологічний заказник «Гнідавське болото», орнітологічний заказник «Пташиний гай», ботанічні пам'ятки природи «Дубовий гай», «Дуб плакучої форми», «Лесин ясен», «Меморіал», «Платан Західний», а також гідрологічна пам'ятка «Теремнівські ставки» та ботанічний сад «Волинь». Ці природні об'єкти мають важливе значення для збереження екологічної рівноваги й водночас сприяють розвитку екотуризму, пішохідних маршрутів та науково-пізнавальних програм для дітей. Раціональне управління такими територіями потребує тісної співпраці та узгоджених дій між сусідніми громадами [48, с. 77].

Площа Луцької міської територіальної громади становить близько 4 161 га. З цієї території понад 100 га займають водні об'єкти як природного, так і штучного походження. Серед них — Теремнівський ставок площею 3,5 га, водойми у парку імені 900-річчя міста Луцька, а також інші ставки та меліоративні системи [9, с. 1]. Земельний фонд громади охоплює території житлової забудови, інженерної інфраструктури, промислових і комерційних об'єктів, а також зелених насаджень. Основу ґрунтового покриву становлять родючі чорноземи, придатні для сільськогосподарського використання. Зелена зона охоплює близько 5,6 % території, що відповідає приблизно 10,85 м² на одного мешканця. До її складу входять парки (134,86 га) і сквери (15,88 га), які забезпечують належні умови для відпочинку населення та сприяють покращенню мікроклімату міста [9, с. 2–3].

На території громади розміщені родовища підземних прісних і мінеральних вод. Їх використання регламентується спеціальними дозволами, зокрема ліцензією на користування надрами, яку має КП «Луцькводоканал» (діє з 2011 до 2031 року). Незаконного видобутку природних ресурсів на території громади не зафіксовано, що свідчить про ефективне дотримання вимог природоохоронного законодавства [15].

Водопостачання та водовідведення є одними з найважливіших сфер природокористування. Центральне водопостачання громади забезпечується 56 артезіанськими свердловинами, а очищення стічних вод здійснюється із застосуванням сучасних технологій. Співпраця із сусідніми громадами у цьому напрямі дозволяє зберігати санітарно-епідеміологічну безпеку, запобігати забрудненню водойм та підтримувати гідрологічну рівновагу [29].

Земельні ресурси громади, зокрема сільськогосподарські угіддя, зелені зони, промислові й комерційні площі, залишаються у центрі уваги міжмуніципального співробітництва. Їх ефективне та раціональне використання сприяє економічному розвитку й екологічній стабільності. Спільне планування та охорона земель забезпечують підвищення якості життя населення і збереження природного середовища [48, с. 18].

Кліматичні умови та географічне положення громади створюють вигідні передумови для сільського господарства, зеленого будівництва та водного туризму. Це формує спільні інтереси громад, які реалізуються через співпрацю у сфері розвитку туристичної, рекреаційної та природоохоронної інфраструктури.

Таким чином, природні умови та ресурси Луцької міської територіальної громади мають стратегічне значення не лише для внутрішнього розвитку, а й для реалізації міжмуніципального співробітництва. Вони обумовлюють потребу у спільних діях із суміжними громадами для охорони природного середовища, збереження ресурсів, розвитку туризму та удосконалення інфраструктури, що сприяє соціально-економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності регіону.

2.1.3. Соціально-демографічна ситуація та економічний розвиток

Соціально-демографічна ситуація в Луцькій міській територіальній громаді характеризується різноманітними соціально-економічними процесами, які безпосередньо впливають на розвиток громади. Аналіз чисельності населення, його вікової структури, рівнів народжуваності, смертності та міграційних процесів дозволяє краще зрозуміти соціально-економічні тенденції в громаді. Ці показники мають важливе значення для формування ефективної політики розвитку та покращення якості життя мешканців.

Станом на 1 січня 2023 року чисельність населення Луцької міської територіальної громади становить 243 482 особи. Із них 215 986 мешкають у місті Луцьку, що складає приблизно 88,7% від загальної чисельності, а сільське населення становить близько 27 496 осіб (11,3%). Переважання міського населення свідчить про високий рівень урбанізації громади.

У 2021 році чисельність населення продовжила зменшуватися: загальне скорочення у порівнянні з 2020 роком склало 1 211 осіб. Основною причиною зниження стало природне скорочення, яке становило 867 осіб, що на 430 осіб більше, ніж у 2020 році. Це свідчить про зростання рівня смертності та зниження народжуваності, типові для багатьох регіонів України [58].

Водночас у 2021 році зафіксовано міграційне скорочення населення на 344 особи, тоді як у 2020 році спостерігався міграційний приріст у 319 осіб. Зростання відтоку населення, особливо молоді, може негативно вплинути на соціально-економічний розвиток громади у довгостроковій перспективі.

За соціологічними даними, близько 20% мешканців віком 18-35 років розглядають можливість переїзду у пошуках кращих умов праці та життя, тоді як серед осіб віком понад 36 років про переїзд замислюються 11%. Такі тенденції свідчать про високу мобільність молоді, що є важливим чинником для планування соціальної політики (Рис. 2.1.2) [56, с. 12].

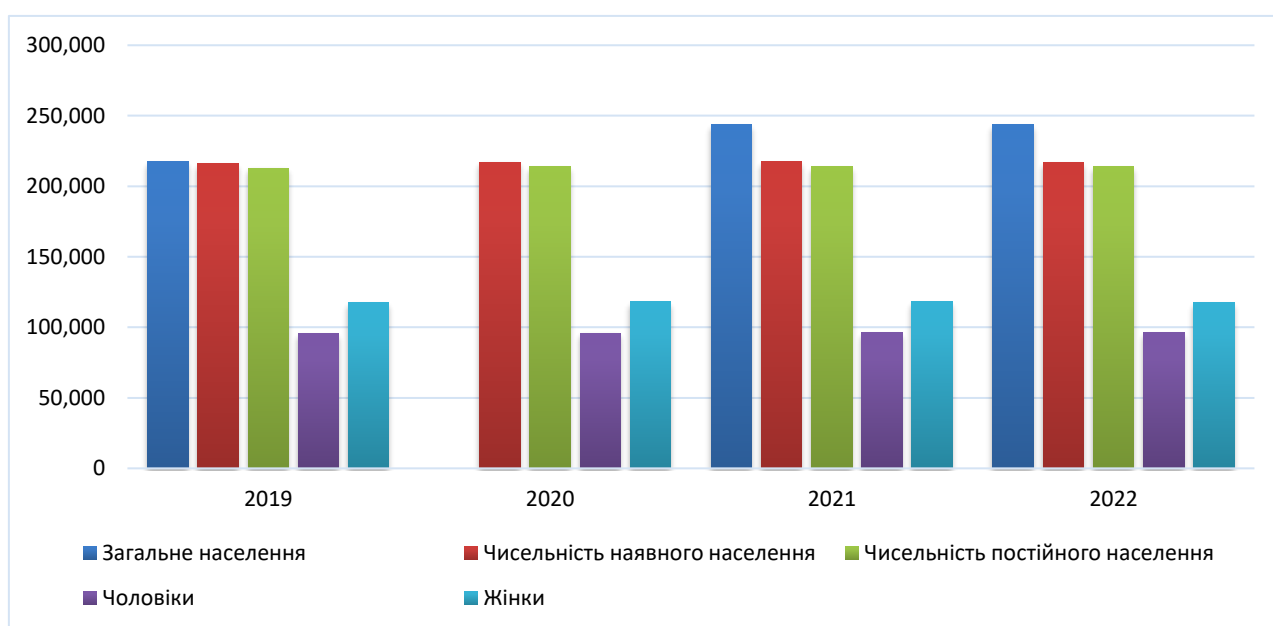

Рис. 2.1.2. Динаміка населення м. Луцька (2019-2022 рр.) [згідно 49]

Активні воєнні дії також суттєво вплинули на демографічну ситуацію Луцької міської територіальної громади. Протягом 2022 року на її території було зареєстровано близько 18 960 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з яких станом на середину 2023 року продовжували проживати близько 10 000 осіб. Прибуття великої кількості переселенців призвело до тимчасового зростання чисельності населення громади (Рис. 4), що, своєю чергою, зумовило додаткове навантаження на інфраструктуру, соціальні служби, систему охорони здоров'я та освітні заклади. Водночас цей процес стимулював активізацію місцевих програм соціальної підтримки, волонтерського руху та міжмуніципальної взаємодії у сфері гуманітарної допомоги [56, с. 12].

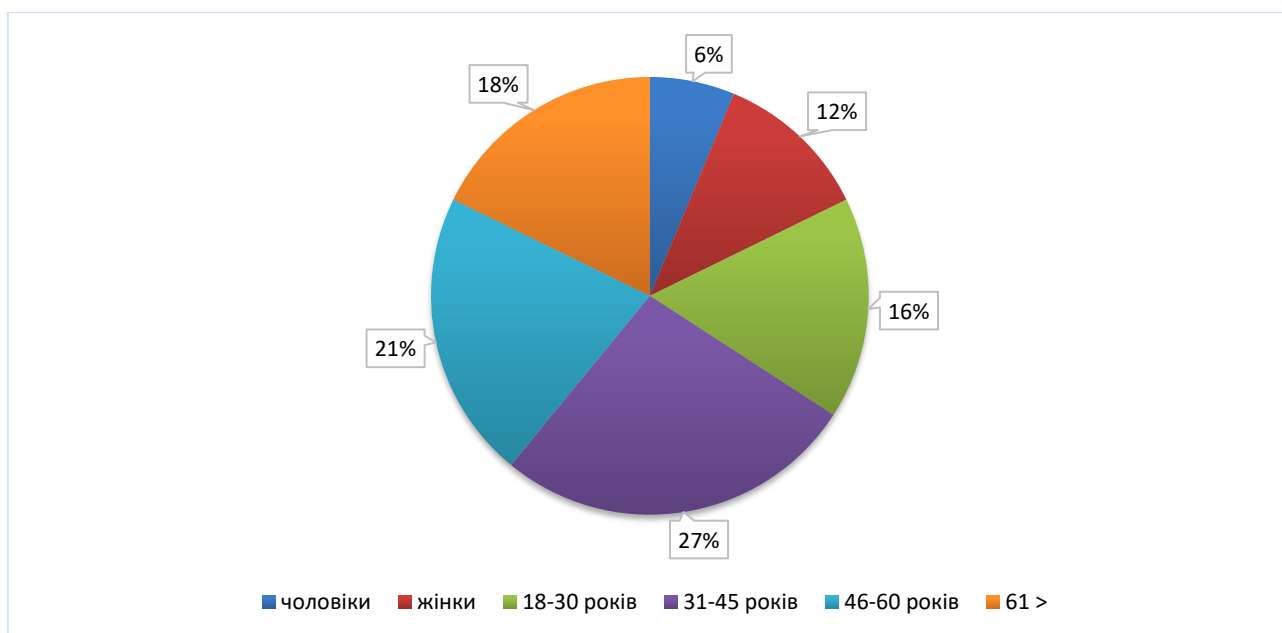

Рис. 2.1.3. Демографічна ситуація м. Луцька (2019-2022 рр.) [згідно 49]

Соціальна політика Луцької міської ради узгоджується з основними державними пріоритетами у цій сфері. За даними на 1 січня 2022 року, у Єдиному державному автоматизованому реєстрі пільговиків було зареєстровано 48 983 мешканці громади, які отримували різні види соціальної підтримки. Серед них:

- ветерани війни — 6 667 осіб;
- ветерани праці — 12 998 осіб;
- діти війни — 8 185 осіб;
- ветерани військової служби та органів внутрішніх справ — 1 999 осіб;
- особи з інвалідністю, пов'язаною з військовою службою — 98 осіб;
- реабілітовані громадяни — 47 осіб;
- особи з інвалідністю (крім учасників бойових дій) — 8 456 осіб;
- багатодітні сім'ї — 1 312, у яких виховуються 1 783 дитини;
- постраждалі внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС — 4 899 осіб;
- інші категорії населення [56, с. 16].

Ці дані свідчать про значну кількість жителів, які потребують соціальної підтримки, що визначає необхідність подальшого розвитку відповідних програм у громаді. Протягом останніх семи років у місті спостерігається стабільне зростання кількості зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності різних форм, а також загального рівня зайнятості населення. Динаміку зайнятості

населення та розвитку підприємницької діяльності впродовж семи років представлено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка зайнятості населення та розвитку підприємницької діяльності в Луцькій міській територіальній громаді (2016–2023 роки)

Назва показника	Роки							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чисельність зайнятого населення, тис. осіб	70,5	71,8	75,9	80,1	72,1	70,8	-	-
Чисельність зареєстрованих безробітних (середня річна), осіб	7252	5875	5865	5907	8356	7686	5223	-
Зареєстровані суб'єкти господарської діяльності (од.) з них:	-	14469	12992	14050	25158	27444	28502	29345
Зареєстровані юридичні особи	-	2745	2849	3094	12336	12919	13431	13673
Зареєстровані фізичні особи-підприємці (од.)	-	11724	10143	10956	12822	14525	15071	15672

Джерело: 49, с. 21

Порівняння соціально-демографічних характеристик Луцької міської територіальної громади з містами-партнерами є важливим для виявлення спільних викликів і можливостей розвитку. Воно дозволяє глибше зрозуміти демографічну структуру, тенденції населення та соціальні потреби, що впливають на внутрішню політику громад і ефективність міжміського співробітництва. На прикладі одного з партнерських міст — Бандирми (Туреччина) — можна оцінити різноманітність соціально-демографічних процесів і визначити шляхи взаємного підсилення у сфері соціального захисту, молодіжної політики та розвитку інфраструктури (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз соціально-демографічних показників Луцької міської територіальної громади та м. Бандирма (Туреччина)

Показник	Луцька міська територіальна громада (2023)	Місто Бандирма (Туреччина)
Чисельність населення	243 482 особи	Близько 160 000 осіб
Урбанізація	88,7% міське населення	100% місто

Продовження Таблиці 2.2

Середній вік населення	Приблизно 38 років	Близько 33-35 років
Вікова структура	20% – діти і молодь, 64,5% – працездатні, 15,5% – пенсіонери	Вища частка молодого населення, значний приріст у працездатному віці
Рівень народжуваності	Зниження, природне скорочення населення	Вищий рівень народжуваності, позитивний природний приріст
Міграційні процеси	Відтік молоді, притік ВПО	Міграційний приріст, переважно внутрішня міграція; приток робочої сили
Соціальні виклики	Старіння населення, потреби у соціальній допомозі, інтеграція ВПО	Забезпечення житлом, освітою, соціальними послугами для зростаючого населення

Джерело: створено автором [згідно 5].

Демографічні показники Луцької міської територіальної громади пов'язані зі старінням населення, зниженням народжуваності та міграційними втратами, що потребує нагальної уваги до політики підтримки сімей, молоді та інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Місто-партнер Бандирма має молодше населення та позитивний природний приріст, що створює попит на розширення соціальної інфраструктури і стимулює економічне зростання [5]. Успішний досвід партнерського міста у стимулюванні народжуваності та утриманні молоді є корисним орієнтиром для громади. Спільні демографічні виклики та відмінності відкривають широкі можливості для обміну досвідом і впровадження спільних молодіжних, соціальних і інклюзивних програм, які можуть допомогти Луцькій міській територіальній громаді подолати демографічні виклики та створити сприятливі умови для сталого соціально-демографічного розвитку.

Рекомендації для покращення соціально-демографічної ситуації в Луцькій міській територіальній громаді:

- Підсилити молодіжні програми та заходи підтримки сімей, щоб зменшити відтік молоді та стимулювати зростання народжуваності.
- Розвивати інфраструктуру та сервіси для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, забезпечуючи їм доступ до освіти, працевлаштування та соціальної підтримки.

- Активно використовувати партнерство для обміну кращими практиками у сфері соціальної політики, урбаністики та демографічної підтримки.
- Інвестувати у покращення соціальної інфраструктури, зокрема в медицину, освіту та інклюзивні послуги для старшого покоління.
- Розробити цільові програми з підтримки трудової зайнятості молоді та реконверсії робочої сили для запобігання відтоку населення.
- Впроваджувати спільні з містом-партнером проекти, які спрямовані на підвищення соціального добробуту та адаптацію демографічних стратегій до реалій Луцької міської територіальної громади.

Взаємодія з містами-партнерами дозволяє здійснювати обговорення та впровадження спільних проектів, обмінюватися досвідом і ресурсами, одночасно посилюючи соціальну стабільність і підвищуючи якість життя населення. Таке співробітництво базується на принципах взаємоповаги, взаємної вигоди та довгострокової перспективи, що робить його важливим механізмом підтримки соціально-демографічної стійкості громади. Отже, соціально-демографічні процеси не лише визначають внутрішні потреби громади, а й служать основою для формування ефективного партнерства, що сприяє сталому соціальному розвитку Луцької міської територіальної громади.

2.2. Історичні передумови формування міжмуніципального співробітництва

У сучасних умовах міжмуніципального співробітництва відбуваються суттєві зміни просторового розвитку, що потребують переходу на новий рівень політичного управління, зберігаючи при цьому перевірені часом моделі, зокрема в управлінні містами та їхніми зв'язками. Міста залишаються центрами передових економічних, соціальних і культурних тенденцій, а їхня взаємодія відображає активність громад. Зростає значення місцевого рівня у розвитку партнерських ініціатив, формуючи явище «народної дипломатії». Важливою її формою є побратимські відносини між містами, що ґрунтуються на спільних традиціях, подібних викликах та потребі в обміні досвідом. Хоча цей рух у

сучасному вигляді є відносно новим, його витoki сягають давніх часів. Для України, яка обрала курс на євроінтеграцію, розвиток таких зв'язків має особливу значущість, адже сприяє зміцненню позицій у євроатлантичному просторі та розширенню прикордонного, транскордонного і міжрегіонального співробітництва.

Аналіз сучасних публікацій свідчить, що питання побратимського руху міст досліджене недостатньо і рідко висвітлюється у науковій та публіцистичній літературі. Проте в умовах глобалізаційних процесів останніх років інтерес до вивчення цього явища значно зростає. Надійні дані про розвиток побратимського руху міст можна знайти на офіційних ресурсах органів місцевого самоврядування та різноманітних організацій — локальних, регіональних і міжнародних [3; 11; 45]. Особливо слід відзначити дослідження українського історика В. П. Колесника [28], який ще в радянський період вивчав інтернаціональні зв'язки міст СРСР, зокрема їхню співпрацю з містами європейських соціалістичних країн. Окремі питання розвитку зв'язків міст-побратимів розкрито й у вітчизняних роботах, де досліджуються теоретичні основи побратимських зв'язків як форми сучасного міжнародного співробітництва та стан партнерських відносин Луцької міської територіальної громади з містами-побратимами [8]. Таким чином, хоча основна частина досліджень була проведена українськими науковцями, увага до побратимського руху як важливої форми міжмуніципального співробітництва в Україні постійно зростає.

На основі проведеного дослідження можна виділити такі передумови становлення міжмуніципального співробітництва:

1. У стародавні часи, за даними документів XV–XIV ст. до н.е., зокрема Телль-Амарнської переписки, фіксується важливість співпраці між містами. У Стародавній Греції (VIII–IV ст. до н.е.) цю роль виконували поліси. Тоді міжнародні дипломатичні зв'язки часто реалізовувалися через інститут гостинності – проксенію, яка надавала іноземцю певні пільги та привілеї, а проксен виступав посередником між власним містом та гостинним [33].

2. Наступним періодом були «амфіктіонії» – політично-релігійні союзи, що регулювали спільний захист святилищ, дотримання угод між містами, племенами чи народами, а також спільне застосування санкцій або ведення війни проти порушників.

3. У період Середньовіччя активно розвивалися італійські міста, зокрема Рим, Венеція та Мілан, взаємовідносини між якими суттєво вплинули на формування дипломатичної практики абсолютних монархій Європи [40, с. 4–9]. З часом дипломатичні та партнерські відносини, що існували між такими давніми центрами, як Вавилон, Рим і Афіни, поступово втратили своє значення у зв'язку зі зростанням могутності великих імперій і остаточно припинилися після Віденського конгресу 1815 року, коли питання зовнішньої політики стали виключною компетенцією національних урядів.

4. Міжмуніципальне співробітництво набуло особливої значущості в період Другої світової війни, коли офіційна дипломатія здійснювалася на рівні державних керівників, а неурядові ініціативи між містами — такими як Швеція та Фінляндія, Ванкувер і Одеса, Ковентрі та Сталінград — сприяли взаємній підтримці та відбудові після воєнних руйнувань. У післявоєнний період розпочався неформальний рух, спрямований на встановлення партнерських відносин між містами різних країн і політичних систем, що дало початок явищу, відомому як «дипломатія міст».

5. Важливим періодом розвитку співпраці стала організаційна та нормативно-правова консолідація міст через установчі союзи, асоціації та розширені проєктні програми. Це забезпечило правовий статус муніципальних об'єднань і систематизувало міжнародну взаємодію на сучасному рівні [41, с. 4].

Початок розвитку побратимських відносин між містами України припадає на середину ХХ століття, коли держава входила до складу Радянського Союзу. У 1950–1960-х роках було започатковано системний етап прикордонного співробітництва, метою якого було зміцнення економічних і політичних зв'язків із сусідніми соціалістичними державами. У 1956 році партійно-урядові

структури ухвалили рішення про налагодження дружніх контактів між українськими областями та воєводствами Польщі, округами Чехословаччини, Угорщини й Румунії, створивши спеціальні прикордонні зони взаємодії. Першими прикладами такого співробітництва стали контакти між Львівською та Волинською областями й Люблінським воєводством, після чого до обміну долучилися окремі міста й райони. Це сприяло налагодженню прямих зв'язків між трудовими колективами промислових підприємств, працівниками аграрного сектору та культурними закладами — театрами, будинками культури, музичними школами й художніми студіями. Рух побратимства й поріднення міст став дієвим інструментом розвитку взаємного співробітництва, обміну досвідом і зміцнення дружніх відносин між населеними пунктами України та сусідніх країн, що згодом сформувало основу для міжнародної взаємодії на муніципальному рівні.

У 1960-х роках побратимський рух у межах Радянського Союзу набув нового розвитку: розширилася географія партнерств, удосконалилися форми взаємодії, а до процесу співробітництва почали активніше долучатися різні соціальні групи. Важливою подією стало створення у 1964 році Асоціації зі зв'язків радянських і зарубіжних міст, яка координувала міжнародні партнерства, сприяла розвитку дружніх контактів і реалізовувала зовнішньополітичну стратегію СРСР, спрямовану на зміцнення миру та взаєморозуміння між народами. У результаті її діяльності понад 300 радянських міст встановили побратимські відносини з населеними пунктами 71 країни світу.

Після розпаду СРСР у 1991 році її функції перейшли до Міжнародної асоціації «Поріднені міста» (МАПМ), що нині об'єднує понад 300 муніципалітетів країн Співдружності Незалежних Держав. Організація не лише виконує координаційну функцію у сфері міжнародних зв'язків, а й активно співпрацює з національними об'єднаннями місцевого самоврядування Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки, Фінляндської Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Австрійської Республіки, Держави

Ізраїль, Китайської Народної Республіки, Республіки Корея, Республіки Болгарія та інших країн. Одним із головних напрямів її діяльності є проведення регулярних двосторонніх зустрічей міст-партнерів, що сприяє зміцненню економічних, культурних та гуманітарних зв'язків [33, с. 6].

Рух міст-побратимів є важливим чинником сталого розвитку та зміцнення міжнародних зв'язків. Зростання інтересу до нього проявляється у проведенні конференцій, підписанні хартій і програм співпраці, зокрема за участю керівників місцевих органів влади. Для координації зусиль у цій сфері діє програма ООН-Хабітат, у межах якої з 2002 року проводиться Всесвітній форум міст. У 2004 році було створено Всесвітню організацію об'єднаних міст і місцевих влад (ВО ОММВ) — нині єдину міжнародну структуру, що представляє інтереси муніципалітетів на глобальному рівні. Її штаб-квартира розташована в Барселоні, а регіональні відділення охоплюють усі континенти. Сьогодні членами організації є понад 5000 міст зі 156 країн. У роботі міжнародних конгресів ВО ОММВ бере участь і Асоціація міст України, яка активно сприяє розвитку партнерських відносин з муніципалітетами інших держав.

Формування руху міст-побратимів є тривалим і багатоступеневим процесом, у центрі якого завжди перебувають організаційні структури, покликані забезпечувати розвиток взаємовигідної співпраці між муніципалітетами на основі укладених угод. У різних державах такі об'єднання мають власні назви: у Королівстві Бельгія — Союз міст і містечок Бельгії, у Королівстві Данія — Національна асоціація місцевих влад Данії, у Республіці Вірменія — Асоціація громад Вірменії [33, с. 9].

В Україні провідним об'єднанням органів місцевого самоврядування є Асоціація міст України та громад, створена у червні 1992 року. Вона відіграє значну роль у розвитку побратимського руху між українськими містами. Після здобуття Україною незалежності активізувалися інтеграційні процеси як на державному, так і на муніципальному рівнях. Під час міжрегіональної наради керівників міських рад, що відбулася у 1992 році в місті Дніпропетровську, було визначено головні завдання Асоціації — сприяння ринковим реформам,

розвиток горизонтальних економічних зв'язків між містами, захист прав та інтересів членів об'єднання, а також налагодження взаємодії з органами державної влади й громадськими структурами для формування соціально орієнтованої ринкової економіки. У січні 1995 року на загальних зборах Асоціації було ухвалено новий статут, який надав їй статус всеукраїнської недержавної організації [4].

У межах діяльності Асоціації міста-побратими обмінюються досвідом щодо реалізації проєктів і ініціатив, спрямованих на розвиток своїх територій. Нині Асоціація об'єднує сотні українських міст і містечок та активно сприяє встановленню партнерських зв'язків із зарубіжними муніципалітетами. На сьогодні українські громади мають міста-побратими більш ніж у 60 країнах світу. Найбільш активну участь у міжнародній співпраці беруть Київ, Одеса, Харків, Львів та інші великі міста. Традиційного характеру набули форуми партнерських міст України з Польщею, Угорщиною та Словаччиною [33, с. 8].

Луцьк, як давнє місто з багатою історією, завжди був відкритим до контактів із зовнішнім світом. Його вигідне розташування на перехресті важливих торгових шляхів ще з часів Київської Русі сприяло культурним і економічним зв'язкам із різними регіонами та державами. У середньовіччі місто було центром політичних подій, зокрема тут у 1429 році відбувся Луцький з'їзд монархів, що засвідчив його роль як майданчика для міжнародного діалогу. У XIX–XX століттях м. Луцьк пережив вплив кількох держав — російської імперії, Польщі, Радянського Союзу, — що розширило спектр міжкультурних контактів [24].

Передумовою виникнення побратимства Луцької міської територіальної громади було прагнення українських міст, після проголошення незалежності України в 1991 році, активно інтегруватися в європейське та міжнародне співтовариство, зміцнити економічні, культурні та освітні зв'язки, а також перейняти досвід у сфері місцевого самоврядування. Для громади це стало особливо актуальним через її розташування на заході України, близькість до європейських кордонів та історичні культурні зв'язки з Польщею.

Перший договір про побратимство м. Луцька було укладено у 1992 році з польським містом Ольштин. Ця угода стала фундаментом для подальшого розвитку міжмуніципальної співпраці та встановлення партнерських зв'язків з іншими містами світу. Основними цілями договору були налагодження дружніх контактів, підтримка економічного та культурного обміну, а також сприяння обміну досвідом у сфері місцевого самоврядування [35].

Отже, побратимський рух міст є складним багаторівневим процесом, що має корені ще в давнину. Протягом історії міста встановлювали різні форми зв'язків, але структурованого характеру він набув лише в середині XX століття. Головну роль у розвитку цього руху відіграють міжнародні організації, які координують діяльність муніципалітетів у сфері міжнародного співробітництва. Сьогодні активне поширення побратимських зв'язків є важливою складовою народної дипломатії, сприяє обміну культурним досвідом, знаннями та практиками між містами різних країн і допомагає ефективно вирішувати актуальні проблеми. Рух міст-побратимів залишається актуальним і продовжує розвиватися.

2.3. Законодавчо-нормативне регулювання

Правові основи співробітництва територіальних громад визначаються Конституцією України (№ 254к/96-ВР від 28.06.1996 р.) [30], Законом України «Про співробітництво територіальних громад» (№ 1508-VII від 17.06.2014 р.) [18], а також наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури «Про затвердження примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад та додаткових договорів про приєднання до співробітництва» (№ 217 від 05.04.2023 р.) [20].

Крім того, регулювання цієї сфери здійснюється на основі міжнародних угод, ратифікованих Верховною Радою України, а також постанов парламенту, указів Президента, рішень Кабінету Міністрів і нормативно-правових актів центрального органу виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику у сфері розвитку міжмуніципального співробітництва

Конституція України (№ 254к/96-ВР від 28.06.1996 р.) [30] закладає фундаментальні принципи організації та здійснення співробітництва територіальних громад, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Стаття 142 надає громадам сіл, селищ і міст право об'єднувати комунальне майно та кошти місцевих бюджетів на договірних засадах, що створює юридичні передумови для реалізації спільних проєктів, фінансування та утримання комунальних підприємств, установ і організацій. Законодавство також дозволяє громадам утворювати спеціалізовані органи або служби для ефективного управління об'єднаними ресурсами, координації дій учасників та забезпечення реалізації спільних проєктів відповідно до укладених угод.

Процес інституалізації міжмуніципального співробітництва в Україні почався з ухвалення Закону України «Про співробітництво територіальних громад» (№1508-VII від 17.06.2014 р.) [18], який став ключовим нормативним документом, що визначає правові, організаційні та фінансові основи взаємодії громад.

Прийняття цього закону забезпечило правову базу для розвитку партнерських відносин між територіальними громадами, спрямованих на підвищення соціально-економічного розвитку, покращення якості надання публічних послуг та підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Закон закріплює основні принципи, форми, механізми стимулювання, фінансування та контролю співробітництва, що створює правові умови для взаємодії громад у межах їхніх конституційних та законодавчих повноважень

Відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» (№1508-VII від 17.06.2014 р.) [18], ініціатором започаткування міжмуніципального співробітництва може виступати голова громади, депутати місцевої ради або члени громади шляхом реалізації механізму місцевої ініціативи. Ініціатор подає пропозицію, у якій має бути наведено обґрунтування доцільності співпраці, визначено її сферу, очікувані результати, фінансові показники та основні умови реалізації. Рішення про надання згоди на участь у

співробітництві ухвалюється радою громади після розгляду висновків виконавчих органів. На підставі цього рішення голова громади отримує повноваження для проведення переговорів з іншими громадами.

Договір про міжмуніципальне співробітництво, згідно із законодавством, укладається у письмовій формі після його затвердження радами всіх сторін. У ньому визначаються головні умови — форма взаємодії, мета проєкту, фінансові зобов'язання, терміни виконання, порядок звітування та механізм вирішення спірних питань. Також законом передбачено можливість укладання додаткових угод — як для приєднання нових учасників, так і для внесення змін до чинних договорів.

У статті 15 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» (№1508-VII від 17.06.2014 р.) [18] визначено, що держава може надавати субвенції місцевим бюджетам для підтримки міжмуніципального співробітництва у пріоритетних напрямках державної політики. Крім того, закон передбачає можливість передачі об'єктів державної власності у комунальну власність учасників співробітництва. Держава також бере на себе зобов'язання щодо надання методичної, організаційної та консультативної допомоги територіальним громадам.

Фінансування спільних проєктів може здійснюватися за рахунок коштів місцевих бюджетів, міжнародної технічної або фінансової допомоги, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Як правило, реалізація фінансування починається з нового бюджетного періоду, проте за взаємною згодою учасників воно може бути розпочате й раніше.

Базовим актом у цій сфері виступає Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні (№ 280/97-ВР від 21.05.1997)» [17]. Він заклав фундамент для розвитку самоврядних інституцій, визначивши правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування. У межах теми міжмуніципального співробітництва особливого значення набувають норми, що гарантують право територіальних громад самостійно встановлювати партнерські зв'язки з іншими громадами, укладати угоди про

співпрацю та спільно реалізовувати проекти в соціально-економічній, культурній, екологічній та інших сферах. Цей закон забезпечує автономію місцевих рад у питаннях вибору форм та напрямів співпраці, що створює гнучкі можливості для об'єднання зусиль із метою вирішення спільних проблем.

Окремим напрямом правового забезпечення є Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво» (№ 3668-IX від 24.04.2024 р.) [16], який врегульовує відносини між українськими громадами та їх іноземними партнерами. Його положення спрямовані на створення умов для налагодження ефективної взаємодії з муніципалітетами інших держав, зокрема в рамках транскордонних програм та міжнародних угод. Закон визначає порядок укладання договорів, механізми спільного планування та реалізації проектів, а також принципи фінансування таких ініціатив. Значна увага приділяється розвитку партнерських відносин прикордонних регіонів, що сприяє економічному зростанню, культурному обміну та вирішенню екологічних і соціальних проблем на локальному рівні.

Важливим нормативно-правовим актом, який у минулому регулював правові засади транскордонної взаємодії територіальних громад та органів місцевого самоврядування України, був Закон України «Про транскордонне співробітництво» (№1861-IV від 24.06.2004 р.) [19]. Цей закон визначав основні принципи, форми та механізми співпраці між прикордонними регіонами України та суміжних держав, передбачав створення єврорегіонів, розробку та реалізацію спільних програм економічного, соціального, культурного та екологічного спрямування. Він сприяв інтеграції України в європейський простір шляхом участі у транскордонних проектах, що фінансувалися за підтримки Європейського Союзу та інших міжнародних інституцій.

Закон мав важливе значення у період активного становлення міжмуніципального та транскордонного співробітництва, оскільки надавав органам місцевого самоврядування чіткий правовий механізм для укладання угод з іноземними партнерами, участі у міжнародних програмах та створення спільних органів управління проектами.

Водночас у зв'язку з оновленням законодавчої бази та ухваленням Закону України №3668-IX [16] зазначений нормативно-правовий акт втратив чинність 27 червня 2024 року. Його скасування було зумовлено потребою гармонізувати національне законодавство з правовими нормами Європейського Союзу, усунути дублювання положень у правовому полі та запровадити сучасні механізми транскордонної співпраці, які відповідають сучасним викликам і стратегічним пріоритетам регіонального розвитку.

Іноземні партнери Луцької міської територіальної громади у своїй міжнародній діяльності керуються нормами міжнародного та національного права. Їхня співпраця базується на положеннях Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або органами влади, до якої приєдналася Україна, а також на відповідних українських законах — зокрема, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (№ 280/97-ВР від 21.05.1997 р.) [17] та Законі України «Про міжнародне територіальне співробітництво» (№ 3668-IX від 24.04.2024 р.) [16]. Крім того, у співпраці враховуються положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка визначає основні принципи євроінтеграційної політики та міжрегіональної взаємодії. Практична реалізація партнерських ініціатив здійснюється через офіційні двосторонні договори, меморандуми та спільні програми, укладені відповідно до національного законодавства кожної зі сторін.

Таким чином, система законодавчого регулювання міжмуніципального співробітництва в Україні є комплексною та багаторівневою. Наявність чіткої правової основи дозволяє громадам активно розвивати співпрацю, залучати інвестиції, обмінюватися досвідом і ресурсами, а також формувати спільні стратегії розвитку відповідно до європейських стандартів місцевого самоврядування.

Висновки до Розділу II

Луцька міська територіальна громада має вигідне економіко-географічне розташування, що робить її важливим регіональним центром із розвиненою транспортною інфраструктурою і зручною комунікацією із сусідніми територіями. Це сприяє формуванню та розвитку міжмуніципальних партнерств, які базуються на спільних інтересах, координації зусиль і реалізації взаємовигідних проектів.

Природні умови громади, зокрема м'який клімат, наявність покращених земель, водних ресурсів і зелених зон, створюють хороші передумови для соціально-економічного розвитку, а також є важливим фактором для міжмуніципальної співпраці у сферах охорони довкілля, туризму та рекреації. Економічний потенціал посилюється розвинутою адміністративною структурою, що забезпечує ефективне управління та врахування локальних особливостей у процесах прийняття рішень.

Соціально-демографічні процеси у громаді характеризуються міграційними викликами та потребами у розвитку соціальної інфраструктури, активною участю внутрішньо переміщених осіб та зростаючою мобільністю населення. Співробітництво з містами-партнерами відкриває можливості для обміну досвідом, реалізації спільних соціальних ініціатив і посилення стабільності громади. Історичний контекст міжмуніципального співробітництва підтверджує його багатогранність та довготривалість — від традиційних форм співпраці міст до сучасних міжнародних угод і програм. Законодавча база України сьогодні забезпечує міцний фундамент для розвитку таких зв'язків, регулюючи правові аспекти, порядок укладення договорів та фінансування.

Загалом, економіко-географічні, природні, соціально-демографічні та правові чинники формують сприятливі умови для активного розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади. Вони дозволяють створювати комплексні, інтегровані проекти, що сприяють сталому розвитку території і покращенню якості життя мешканців.

РОЗДІЛ 3. Особливості, перспективи та удосконалення міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади

3.1. Аналіз міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади

Міжмуніципальне співробітництво виступає дієвим інструментом зміцнення партнерських відносин, що сприяє ефективному вирішенню питань місцевого й регіонального розвитку та реалізації євроінтеграційних ініціатив. З метою розширення міжнародних контактів і культурно-економічної взаємодії Луцька міська територіальна громада активно розвиває побратимські та партнерські зв'язки з 21 містом і регіонами з 11 країн світу (Додаток В).

1. Республікою Польща — м. Люблін, м. Ольштин, м. Жешув, м. Замость, м. Торунь, м. Білосток, м. Хелм;
2. Федеративною Республікою Німеччина — федеральна земля Ліппе, м. Швайнфурт, м. Вюрцбург;
3. Литовською Республікою — Тракайський район (адміністративний центр — м. Тракай), Таурагський район (адміністративний центр — м. Таураге), м. Каунас;
4. Турецькою Республікою — м. Бандирма;
5. Китайською Народною Республікою — м. Сянтань;
6. Грузинською Республікою — м. Горі;
7. Чеською Республікою — м. Кійов (Середньочеський край);
8. Словацькою Республікою — м. Світ;
9. Грецькою Республікою — м. Патра (регіон Західна Греція);
10. Румунією — м. Алба-Юлія (повіт Алба);
11. Сполученими Штатами Америки — м. Кент (штат Огайо).

Послідовна співпраця з цими містами та регіонами спрямована на реалізацію спільних проєктів у сферах культури, освіти, економіки, екології та місцевого самоврядування (Рис. 3.1) [49].

Рис. 3.1. Міста-партнери Луцької міської територіальної громади

Джерело: створено автором.

Розвиток міжмуніципального співробітництва Волинської області підтверджується реалізацією низки масштабних проєктів. Важливим інструментом такої співпраці стала Програма транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна» на 2007–2013 та 2014–2020 роки. Вона виступила основним механізмом використання коштів Європейського Союзу органами місцевої влади, самоврядування та неурядовими організаціями для впровадження ініціатив у сфері міжрегіональної та транскордонної взаємодії.

Зокрема, у межах цієї програми реалізовано проєкт «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини м. Люблін і м. Луцьк» із загальним бюджетом 1,67 млн євро, з яких понад 1,1 млн євро було спрямовано на Луцьку міську територіальну громаду. Його метою було підвищення туристичної привабливості обох міст через створення спільних туристичних об'єктів на основі історико-культурної спадщини. У м. Луцьк проведено ремонтно-реставраційні роботи пам'яток архітектури національного значення – монастиря єзуїтів та оборонної башти з муром, відновлено вежу Чарторийських, а також підземелля монастиря єзуїтів [23, с. 579].

Луцька міська територіальна громада, будучи активним учасником міжнародних програм, реалізувала й інші проекти, які охоплювали культурну, екологічну, інфраструктурну та адміністративну сфери. У програмі 2007–2013 років у Луцькій міській територіальній громаді виконано 7 проектів на суму близько 1,7 млн євро грантових коштів. Серед них – модернізація зоопарків, що передбачала будівництво нових вольєрів для ведмедів і левів. Загальний бюджет цього проекту становив понад 2,5 млн євро, з яких 1,53 млн євро отримала Луцька міська територіальна громада. Партнерами виступали м. Замость і м. Жешув [34, с. 9].

У культурній сфері значне значення мав проект «Спільна мережа співпраці у сфері культури та соціального захисту», загальний бюджет якого становив близько 387 тис. євро, частину з яких було спрямовано на реалізацію заходів у межах Луцької міської територіальної громади. У рамках цієї ініціативи також відбувся перший міжнародний фестиваль сучасного мистецтва **Art Territory**, під час якого було придбано дерев'яні виставкові намети та проведено низку культурно-мистецьких подій.

Значну увагу приділено й сфері послуг. Проект щодо покращення надання адміністративних послуг у транскордонних регіонах мав бюджет близько 468 тис. євро, з яких 215 тис. євро отримала Луцька міська територіальна громада. Основними партнерами були органи місцевого самоврядування м. Луцьк, м. Івано-Франківськ та м. Люблін.

Екологічна тематика реалізувалася через проект «S.O.S. – безпека співжиття людей та безпритульних тварин на польсько-українському прикордонні», на який для Луцької міської територіальної громади виділили 17 тис. євро [34, с. 16-23].

У межах програми 2014–2020 років Луцька міська територіальна громада долучилася до кількох масштабних ініціатив. Окрім уже згаданого проекту ревіталізації історико-культурної спадщини, важливим став проект «Покращення безпеки транскордонної дорожньої інфраструктури м. Хелм та м. Луцьк» із загальним бюджетом понад 2,4 млн євро, де Луцькій міській

територіальній громаді було виділено близько 770 тис. євро на ремонт доріг, облаштування велодоріжок, освітлення та систему управління дорожнім рухом.

Не менш значущим став проєкт «Екологічна дружба понад кордонами» з бюджетом 52 тис. євро, спрямований на розвиток системи сортування відходів та екологічну освіту у Луцькій міській територіальній громаді.

Важливою ініціативою було і «Використання екологічних і розумних технологій у системі громадського транспорту м. Луцьк», яке передбачало модернізацію зупинок та обмін досвідом із партнерами з німецького краю Ліппе.

Ці міжнародні проєкти, реалізовані Луцькою міською територіальною громадою, свідчать про її активну позицію у співпраці з європейськими партнерами. Вони не лише сприяють розвитку культури, інфраструктури та екології, а й формують підґрунтя для сталого розвитку громади та підвищення якості життя її мешканців [34, с. 33-40].

Найактивніше міжмуніципальне співробітництво Луцької міської територіальної громади розвивається з містами та регіонами Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина та Республіки Литва. У межах цих партнерських відносин реалізується широкий спектр ініціатив і проєктів, що охоплюють сфери культури, туризму, збереження історико-культурної спадщини, розвитку транспортної інфраструктури, охорони довкілля та здоров'я населення, управління відходами, екологічної безпеки, молодіжної політики, соціального захисту, а також удосконалення системи адміністративних послуг і муніципального управління. Важливою складовою такої співпраці є взаємний обмін досвідом і найкращими практиками у зазначених напрямках. Представники Луцької міської територіальної громади, зокрема міський голова, депутати міської ради, керівники структурних підрозділів виконавчих органів, представники освітніх, культурних та бізнесових установ, беруть участь у міжнародних заходах за кордоном, що відбуваються на запрошення партнерських міст — зокрема у конференціях, форумах, виставках, а також у подіях, приурочених до державних свят чи локальних ініціатив. Водночас у Луцькій міській раді систематично проводяться зустрічі та офіційні прийоми

іноземних делегацій і представників дипломатичних установ, що сприяє поглибленню міжнародних контактів, обміну досвідом у сфері місцевого самоврядування, а також розвитку економічного, культурного й освітнього партнерства [3].

Після початку повномасштабного вторгнення співпраця Луцької міської територіальної громади з міжнародними партнерами набула нового змісту та була зосереджена передусім на залученні гуманітарної допомоги для забезпечення потреб громади, внутрішньо переміщених осіб та підтримки Збройних Сил України. Одним із результатів такої взаємодії став проєкт «Предмети допомоги для України». У його межах у 2023 році Луцька міська територіальна громада отримала від Фламандського уряду Бельгії чотири потужні дизельні генератори, які були встановлені на КП «Луцькводоканал», КП «Медичне об'єднання Луцької міської територіальної громади» та ДКП «Луцьктепло» для забезпечення безперебійної роботи підприємств під час відключень електроенергії. Два з цих генераторів були передані безпосередньо під час офіційного візиту делегації Фламандського уряду Бельгії на чолі з Міністр-Президентом Яном Ямбоном у січні 2023 року. Ініціатива була реалізована спільно з Бельгійським Червоним Хрестом – Фландрія у партнерстві з Червоним Хрестом України та була спрямована на задоволення нагальних потреб населення і функціонування критичної інфраструктури Волинської, Рівненської та Одеської областей [36].

Втім, безпосередня організація спільних проєктів, офіційні візити та інші заходи суттєво ускладнилися через безпекові та логістичні обмеження. Це призвело до того, що співпраця з деякими партнерами фактично призупинилася або зосередилася лише на гуманітарному напрямі. Серед міст, з якими Луцька міська територіальна громада наразі має меншу активність у співпраці, переважно ті, що розташовані у регіонах з обмеженими можливостями підтримки або де організаційні умови ускладнені через військовий стан. Хоча точний перелік таких міст в офіційних джерелах не оприлюднений, загальна тенденція показує, що найбільш динамічна співпраця сьогодні зосереджена на

стабільних і доступних для проєктів напрямках, зокрема у країнах Європейського Союзу.

Особливе місце у міжнародних зв'язках Луцької міської територіальної громади займає співпраця з містом-партнером у Китайській Народній Республіці — м. Цянганом. Партнерство з Китайською Республікою розпочалося на початку 2000-х років, а в 2003 році було укладено угоду про співпрацю. З того часу відбувалися культурні обміни, підготовка творчих колективів для поїздок у Народній Республіці Китай, а також реалізовувалися бізнес-проєкти, зокрема спільні підприємства у Волинській області у різних галузях: будівництво, переробка відходів, харчова продукція, виробництво взуття та одягу.

Проте в останні роки співпраця з Республікою Китай, як і з іншими містами-партнерами, значно ускладнена через військовий стан в Україні. Активність культурних і бізнесових обмінів була обмежена через безпеку, логістичні труднощі та зміни пріоритетів у міжнародних відносинах в умовах війни. Наразі співпраця з китайським містом-партнером функціонує у обмеженому режимі, з акцентом на підтримку наявних контактів і підготовку до відновлення більш активних обмінів у майбутньому, коли умови стануть більш сприятливими [57].

Найбільша кількість проєктів реалізована за участю партнерського краю Ліппе у Республіці Німеччині. Співпраця між Луцькою міською територіальною громадою та краєм Ліппе офіційно закріплена меморандумом від 28 листопада 2014 року та договором про партнерство від 6 вересня 2015 року. У всіх спільних ініціативах край Ліппе виступає головним партнером, тоді як виконавчий комітет Луцької міської ради – партнером зі сторони України.

В цілому реалізовано сім проєктів, а один перебуває на етапі впровадження. Розглянемо їх детальніше:

Перший проєкт – «Демократичні фундаментальні цінності молодіжних культур у міжнародному порівнянні». Його донором стало Міністерство закордонних справ Республіки Німеччини, фінансування забезпечувалося виключно німецькою стороною без внеску Луцької міської територіальної

громади. Реалізація проєкту тривала з 2017 по 2018 рік. До ключових заходів належали:

- візит 28-особової делегації молодіжних лідерів та представників молодіжної політики Луцької міської територіальної громади до краю Ліппе з метою ознайомлення з роботою установ і громадських організацій, що займаються соціальною роботою з молоддю;
- приїзд до Луцької міської територіальної громади представників адміністрації краю Ліппе та громадських організацій, які працюють із молоддю.

У всіх наступних проєктах донором виступає Федеральне Міністерство економічного співробітництва та розвитку Республіки Німеччини, представлене ТОВ «Engagement Global gGmbH» та Сервісною службою «Міста в єдиному світі».

Другий проєкт – «Екологічна дружба понад кордонами». Луцька міська територіальна громада отримала грант у розмірі 40 114 євро без додаткового фінансування з місцевого бюджету. Проєкт тривав із 1 жовтня 2017 до 30 листопада 2018 року. Серед проведених заходів:

- придбання 130 контейнерів для сортування сміття;
- організація двох візитів експертів з управління відходами з краю Ліппе до Луцької міської територіальної громади;
- навчальний візит школярів і вчителів до краю Ліппе;
- проведення інформаційної кампанії про правильне поводження з побутовими відходами (білборди та сітілайти);
- організація екологічного фестивалю для дітей «Зелена школа».

Третій проєкт – «Нові можливості для міжнародного співробітництва через обмін досвідом». У листопаді 2018 року делегація м. Луцька на чолі з секретарем міської ради Григорієм Пустовітом відвідала край Ліппе для обміну досвідом у сферах управління, смарт-технологій, поводження з відходами та безпеки мешканців. У грудні 2018 року відбувся зворотний візит делегації краю Ліппе до Луцької міської територіальної громади.

Четвертий проєкт – «Використання розумних та екологічних технологій у громадському транспорті м. Луцька». Загальний бюджет склав 249 700 євро, з яких грант для Луцької міської територіальної громади – 224 730 євро, а внесок міського бюджету – 24 970 євро. Проєкт тривав із 1 листопада 2018 по 31 жовтня 2021 року. В межах реалізації:

- встановлено 9 «розумних» зупинок та 22 електронні табло;
- створено транспортний веб-сайт міста;
- підготовлено промоційне відео;
- пофарбовано та ознаковано 20 тролейбусів із закликом «Їдь тролейбусом. Це екологічно».

П'ятий проєкт – «Протидія пандемії у м. Луцьку». Грант для міста становив 50 000 євро, співфінансування з місцевого бюджету не передбачалося. Проєкт тривав із 15 травня по 31 грудня 2021 року. До основних заходів належали:

- закупівля 21 портативного концентратора кисню для амбулаторій;
- встановлення 55 автоматичних безконтактних дезінфекторів у соціальних закладах;
- проведення інформаційної кампанії у соцмережах.

Шостий проєкт – «Стала протидія Covid-19 у Луцькій міській територіальній громаді за допомогою новітніх технологій та підвищення поінформованості населення». Грант становив 50 000 євро. Реалізація тривала з 7 листопада 2022 по 30 квітня 2023 року. Заходи включали:

- закупівлю «розумного» апарату ШВЛ, моніторів пацієнта та пульсоксиметрів;
- інформаційну кампанію щодо постковідної терапії у соцмережах;
- розподіл 1000 упаковок вітамінного імуностимулюючого чаю серед осіб похилого віку та тих, хто переніс Covid-19.

Сьомий проєкт – «Пошук нових рішень у комунальному господарстві: управління органічними відходами в Луцькій міській територіальній громаді». Бюджет склав 372 052,73 євро, грант для м. Луцька – 292 573,71 євро, а внесок

громади – 79 479,02 євро. Проєкт тривав із 15 березня 2021 по 29 лютого 2024 року. Основні заходи:

- придбання обладнання для очищення фільтрату на полігоні твердих побутових відходів у селі Брище;
- підготовка концепції щодо управління органічними відходами;
- організація навчальних візитів фахівців Луцької міської територіальної громади до краю Ліппе;
- придбання 20 компостерів для шкіл та комплектів ферментів;
- інформаційна кампанія у соцмережах та виготовлення промоційної продукції для популяризації компостування серед населення.

Проєкт № 8 «Розвиваємо STEM-освіту разом: інноваційне навчання в Ліппе та Луцьку» наразі перебуває на етапі реалізації. Загальний бюджет проєкту становить 249 346,00 євро, з яких грант для м. Луцька складає 210 000,00 євро, а співфінансування з бюджету громади – 36 100 євро. Тривалість проєкту визначена з 12 березня 2024 року по 1 березня 2026 року.

До основних заходів у Луцькій міській територіальній громаді належать:

- закупівля техніки, обладнання та меблів для облаштування кабінетів фізики, хімії, біології, робототехніки, інноваційних технологій, шиття й вишивання, фото- та відеостудії, а також конференц-залу для проведення занять учнів закладів загальної середньої освіти Луцької міської територіальної громади;
- створення вебсторінки центру STEM-освіти;
- підготовка відеоролика;
- виготовлення промоційної продукції;
- проведення науково-просвітницьких заходів та конкурсів для учнів;
- організація навчальних візитів школярів до краю Ліппе;
- навчальні поїздки для вчителів STEM-предметів закладів загальної середньої освіти Луцької МТГ до краю Ліппе [12].

2024 рік виявився продуктивним для реалізації міжнародних проєктів. Зокрема, у вересні 2024 року розпочалася впровадження двох екологічних

ініціатив у партнерстві з містами Жешув та Білосток (Республіка Польща) в рамках Програми Interreg NEXT Польща–Україна 2021–2027:

1. «Дике життя у великому місті: захист і промоція дикої природи й біорізноманіття в м. Луцьку та м. Жешуві» реалізується Виконавчим комітетом Луцької міської ради у партнерстві з гміною міста Жешув. У межах його впровадження на території Луцької міської територіальної громади передбачено низку заходів, зокрема створення природного парку на березі річки Стир, розроблення концепції збереження природних об'єктів, заказників і територій Смарагдової мережі, проведення транскордонної вікторини на тему природи, Natura 2000 та Смарагдової мережі, реалізацію освітніх і промоційних кампаній, організацію «зеленого пікніка», а також створення відео- та інформаційних матеріалів.

2. «Безпечна каналізація задля здорового довкілля: транскордонні рішення Луцька та Білостока» — проєкт, що впроваджується комунальним підприємством «Луцькводоканал» у партнерстві з товариством з обмеженою відповідальністю «Білостоцький водоканал» (Wodociągi Białostockie Sp. z o.o.). Основні заходи: модернізація каналізаційного колектора в Луцькій міській територіальній громаді, закупівля телеінспекційного обладнання на автомобільній базі, створення Екопростору для навчання з поводження з водою, участь у науково-технічних конференціях і тренінгах у м. Білостоці, а також навчальні візити до підприємств м. Варшави, м. Кракова та м. Вроцлава, що надають послуги водопостачання та водовідведення [12].

У листопаді 2024 року відбулися стартові зустрічі в рамках зазначених проєктів, під час яких організовано офіційні прес-конференції та обговорено етапи їх реалізації й планування заходів. Для виконання проєктних активностей у Луцькій міській територіальній громаді на кожен із проєктів передбачено залучення грантових коштів Європейського Союзу на суму понад один мільйон євро.

Важливою подією для міста стало відкриття в березні 2024 року офісу м. Луцька при Європейському комітеті регіонів у м. Брюсселі. Наявність

представництва у столиці ЄС дозволяє долучатися до ініціатив комітету, розширює можливості міста щодо участі у програмах Євросоюзу та залучення додаткових ресурсів, а також сприяє промоції Луцької міської територіальної громади на європейських платформах.

У 2023 році в м. Луцьку відбулася зустріч із Надзвичайним і Повноважним Послом Аргентинської Республіки в Україні Еленою Летісією Нікусінскі та консулом Аргентинської Республіки в Україні Хорхе Мартіном Куарантою.

Варто також відзначити діяльність благодійних фондів в Україні, створених для підтримки соціальної сфери, зокрема охорони здоров'я, освіти та надання соціальної допомоги. Такі фонди функціонують відповідно до законодавства та установчих документів. Вони сприяють розвитку громадянського суспільства, наданню соціальної підтримки вразливим верствам населення, а також допомозі внутрішньо переміщеним особам і постраждалим від війни.

Прикладом є Міжнародний благодійний фонд «Скандинавська місія дітей», заснований Зігвардом Валленбергом, який допомагає дітям, молоді та малозабезпеченим сім'ям у різних країнах, включаючи Україну. Волинське представництво фонду з 2008 року працює як Всеукраїнський благодійний фонд «Дитяча місія. Україна». Фонд реалізує соціальні проєкти, зокрема оздоровлення дітей, підтримку переселенців, допомогу кризовим родинам та дітям з інвалідністю. У Луцькій міській територіальній громаді фонд організував «Простір для дітей» для соціальної адаптації та психологічної підтримки дітей з труднощами розвитку, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від війни. Проєкт включає психосоціальну допомогу, арт-терапію, навчальні та розвиваючі заходи, денний догляд, консультації та транспортні послуги [45].

Програма розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади на 2026–2028 роки спрямована на посилення позицій Луцької міської територіальної громади в європейському просторі та зміцнення його партнерських відносин із закордонними громадами. Її завдання полягають у створенні позитивного іміджу громади, активізації контактів із містами-

побратимами, розширенні географії співпраці та залученні ресурсів міжнародної технічної допомоги. Важливе місце відведено євроінтеграційним заходам, що сприятимуть популяризації курсу України на зближення з ЄС, а також реалізації спільних міжнародних проєктів у соціально-економічній, культурній та екологічній сферах.

Особлива увага приділяється підвищенню кадрового потенціалу громади, розвитку компетенцій у сфері управління проєктами та розробці якісних грантових заявок. Заплановані ініціативи покликані забезпечити стабільне фінансування стратегічних напрямів, зокрема через грантові кошти, а також підтримати вже реалізовані проєкти. У перспективі реалізація Програми дозволить Луцькій міській територіальній громаді стати більш відкритою до міжнародних контактів, зміцнити економічний та культурний потенціал і забезпечити сталий розвиток громади відповідно до європейських стандартів [50].

Отже, завдяки активній міжмуніципальній співпраці та розвитку громадянського суспільства в країнах ЄС, зокрема скандинавських держав, Луцька міська територіальна громада має змогу успішно реалізовувати різноманітні проєкти – соціальні, освітні, культурні, екологічні та інші, що спрямовані на покращення якості життя мешканців громади, підтримку вразливих груп населення, розвиток молоді та освіти, а також зміцнення міжнародних партнерств.

3.2. Виклики міжмуніципального співробітництва в сучасних умовах

Міжмуніципальне співробітництво Луцької міської територіальної громади є не лише сучасним інструментом реалізації політики місцевого та регіонального розвитку, а й важливою складовою європейської інтеграції та підвищення спроможності громади до сталого розвитку, особливо в умовах децентралізації та воєнного стану. Саме завдяки цьому механізму органи місцевого самоврядування отримують змогу об'єднувати ресурси, досвід і зусилля для вирішення спільних проблем, розбудови інфраструктури, реалізації

соціально-економічних проєктів, а також підвищення якості публічних послуг для мешканців. Зокрема, спільні ініціативи дозволяють більш ефективно залучати міжнародну технічну допомогу та інвестиції, що є критично важливим для післявоєнної відбудови. Однак, на шляху до ефективної співпраці Луцької міської територіальної громади з іншими муніципалітетами, у тому числі міжнародними, виникає низка суттєвих викликів (Таблиця 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

**Основні виклики міжмуніципального співробітництва Луцької
міської територіальної громади та шляхи їх подолання**

Виклики	Як подолати (шляхи вирішення)	Європейський/польський досвід
Нестача кваліфікованих кадрів, досвіду, стратегічного бачення	Навчання, стажування, обміни досвідом із містами-партнерами, залучення експертів, створення агенцій розвитку	Регулярні обміни делегаціями, спільні тренінги, участь у європейських програмах
Недосконалість законодавства, бюрократія, складність процедур	Впровадження електронного документообігу, спрощення процедур, дистанційна взаємодія, прозорість, оновлення законодавства	Використання онлайн-інструментів, відкритість процесів, підтримка асоціацій міст
Фінансова нерівність між громадами, обмежені ресурси	Створення спільних фондів, залучення грантів, розробка спільних інвестиційних проєктів, підтримка бізнесу	Спільні економічні форуми, участь у грантових програмах, державно-приватне партнерство
Політична конкуренція, недовіра, різний рівень політичної культури	Спільні культурні, освітні, благодійні заходи, обмін делегаціями, залучення громадськості, висвітлення успішних кейсів	Культурні фестивалі, дні міст, благодійна допомога, підтримка діаспори
Військові ризики, руйнування інфраструктури, обмеженість ресурсів	Залучення міжнародної допомоги, спільні проєкти з відновлення, обмін досвідом кризового реагування, гуманітарна підтримка	Оперативна допомога під час криз (приклад H1N1), спільні проєкти відновлення
Відсутність довгострокової стратегії співпраці	Закріплення партнерств у стратегіях розвитку, меморандумах, програмах, розвиток інституційної спроможності	Довгострокові угоди, активна участь громадськості, стратегічне планування

Джерело: складено автором на основі [37].

Однією з ключових проблем є кадровий дефіцит: часто бракує фахівців, які володіють необхідними знаннями й навичками для організації, супроводу та моніторингу спільних проєктів. Це ускладнює підготовку якісних договорів, ведення переговорів, організацію громадських слухань і забезпечення прозорості процесів. Відсутність чіткого стратегічного бачення та досвіду у сфері міжмуніципальної співпраці призводить до труднощів у формуванні партнерських ініціатив, визначенні ефективних моделей взаємодії й плануванні спільних дій. Особливо ці проблеми відчутні на субрегіональному рівні, де громади мають різний рівень розвитку, ресурсів та управлінської культури.

Важливим викликом залишається також недосконалість чинної нормативної бази. Хоча законодавство щодо міжмуніципального співробітництва поступово вдосконалюється, воно ще не забезпечує достатньої гнучкості та прозорості для оперативного укладання угод і реалізації спільних ініціатив. Бюрократичні процедури, складність погодження договорів, обмежені можливості дистанційної взаємодії та недостатня відкритість процесів гальмують швидке прийняття рішень. У відповідь на ці проблеми розробляється новий законопроект, що має на меті спростити процедури, знизити адміністративне навантаження, впровадити онлайн-інструменти для засідань і електронного документообігу, що особливо актуально в умовах воєнного часу.

Фінансова нерівність між громадами різного розміру, зокрема між великими містами та меншими сільськими територіями, створює додаткові бар'єри для формування рівноправних партнерств. Відмінності у фінансових можливостях, кадровому потенціалі та доступі до інвестицій ускладнюють розподіл вигод і можуть провокувати конфлікти інтересів. Політична конкуренція, різний рівень політичної культури, недовіра до намірів партнерів і страх втрати впливу також негативно впливають на довгострокову сталість співпраці.

Одним із ключових викликів є забезпечення ефективного залучення міжнародної технічної допомоги та грантових ресурсів. Хоча громада активно працює над цим напрямком, зокрема через Програму розвитку міжнародного

співробітництва на 2024–2025 роки, існують складнощі з поінформованістю установ і закладів про доступні інструменти підтримки та механізми їхнього залучення. Це ускладнює повноцінне використання міжнародних можливостей для розвитку інфраструктури, освіти, екології та соціальної сфери.

Важливою сферою співпраці є освіта, де Луцька міська територіальна громада долучається до міжнародних проєктів, таких як «Підприємливі діти-2025», що реалізується у партнерстві з м. Любліном (Республіка Польща). Цей проєкт не лише сприяє розвитку бізнес-освіти серед школярів, а й зміцнює культурні та освітні зв'язки між громадами. Проте організація таких ініціатив потребує значних зусиль, координації та ресурсів, що є викликом для місцевої адміністрації.

Ще одним викликом є модернізація інфраструктури в умовах обмеженого бюджету. Наприклад, реалізація міжнародного екопроєкту з енергомодернізації центру STEM-освіти вимагає не лише фінансування, а й технічної експертизи, координації з міжнародними донорами та залучення громадськості. Це вимагає від громади гнучкості, інноваційного підходу та здатності ефективно управляти проєктами.

Нарешті, особливу увагу приділяють євроінтеграційному курсу України, що відкриває нові можливості для Луцької міської територіальної громади у сфері транскордонного співробітництва, участі у програмах Interreg NEXT Польща-Україна та інших європейських ініціативах. Це вимагає від громади постійного оновлення знань, активної участі у міжнародних форумах і готовності адаптувати місцеві політики до європейських стандартів.

В умовах повномасштабної війни ці виклики лише загострюються через руйнування інфраструктури, скорочення бюджетів, зростання соціальних потреб населення та загальну нестабільність. Водночас саме війна стала каталізатором для активізації співпраці, розширення її географії та напрямків, а також залучення іноземних партнерів і гуманітарної допомоги. Державні установи визнають важливість міжмуніципального співробітництва для стійкості громад,

тому намагаються підтримувати такі ініціативи, відстежувати ситуацію та допомагати долати труднощі.

Для подолання існуючих проблем Луцькій міській територіальній громаді необхідно не лише вдосконалювати законодавчу базу, а й розвивати інституційну спроможність, створювати місцеві агенції розвитку, асоціації громад, навчати фахівців, впроваджувати електронні сервіси, забезпечувати відкритість і прозорість діяльності, залучати громадськість до прийняття рішень. Важливо також активно використовувати досвід міст-побратимів, брати участь у міжнародних грантових програмах, залучати зовнішні інвестиції й технічну допомогу. Формування довіри, спільна робота над вирішенням проблем, організація спільних заходів, обмін делегаціями, спільні навчання — усе це сприятиме формуванню позитивного іміджу партнерства, підвищенню ефективності співпраці, сталому розвитку та європейській інтеграції Луцької міської територіальної громади.

Отже, міжмуніципальне співробітництво Луцької міської територіальної громади знаходиться на стадії динамічного розвитку та трансформаційних змін. Для його подальшого ефективного функціонування необхідно подолати низку кадрових, правових, фінансових і політичних перешкод, розширити мережу партнерів, впроваджувати інноваційні практики та активно використовувати міжнародний досвід. Такий підхід дозволить громаді не лише ефективно реагувати на сучасні виклики, а й підвищувати якість місцевого самоврядування, забезпечувати сталий розвиток, покращувати конкурентоспроможність та сприяти інтеграції регіону в європейський простір.

3.3. Вплив повномасштабної війни на міжнародну діяльність громади

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало одним із найглибших потрясінь в історії сучасної України. Ця подія докорінно змінила не лише внутрішню політику та економіку держави, а й міжнародну співпрацю на різних рівнях — від національного до локального. Луцька міська територіальна громада, як один із активних суб'єктів міжнародної

діяльності в Україні, також зазнала суттєвих змін у цьому напрямку. Війна не лише стала викликом для реалізації традиційних міжнародних проєктів, а й стимулом до формування нових форматів партнерства, солідарності та взаємодопомоги.

Після вторгнення росії в Україну Луцька міська рада ухвалила рішення про припинення дії Угоди про партнерство з білоруським містом Брест. Це рішення було прийняте на сесії міської ради 25 травня 2022 року і набуло чинності з моменту підписання, що стало символічним кроком у контексті підтримки суверенітету України та засудження агресії. Таким чином, Луцька міська територіальна громада офіційно розірвала партнерські відносини з м. Брестом, припинивши будь-яку офіційну співпрацю з цим містом (Додаток Г).

До початку повномасштабної війни Луцька міська територіальна громада мала налагоджену систему міжнародних контактів, активно брала участь у транскордонному співробітництві та реалізовувала спільні проєкти з містами-партнерами з Республіки Польща, Литовської Республіки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки та інших країн. Основна увага зосереджувалась на культурних обмінах, освітніх проєктах, розвитку інфраструктури, енергоефективності та туризму. Проте з початком війни пріоритети змістились. Першочерговими стали питання безпеки, гуманітарної підтримки, розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), матеріально-технічного забезпечення та пошуку фінансових ресурсів для подолання кризових ситуацій.

Луцька міська рада та відповідні структурні підрозділи швидко адаптували свою зовнішню політику до нових умов. Вже з перших тижнів війни було активізовано зв'язки з закордонними партнерами для залучення гуманітарної допомоги — медикаментів, засобів гігієни, харчів, одягу, техніки, генераторів. Створювалися нові канали комунікації та оперативного реагування, часто поза межами формальних міжмуніципальних угод. Гуманітарна дипломатія стала основою міжнародної діяльності м. Луцька у перші місяці війни.

Водночас війна спричинила внутрішню консолідацію ресурсів громади та налагодження тіснішої співпраці з регіональними та національними структурами. Луцька міська територіальна громада активно долучився до міжмуніципальних мереж, таких як Асоціація міст України та Платформа сталого розвитку громад, які також стали каналами для залучення міжнародної підтримки та поширення найкращих практик.

Одним із показових наслідків війни стало суттєве розширення географії співпраці Луцької міської територіальної громади. До вже наявних партнерів долучилися нові — з Чехії, Італії, Швейцарії, Бельгії, Великої Британії, США та інших країн. У багатьох випадках ініціатива йшла з боку закордонних міст, які прагнули висловити солідарність з українцями та надати практичну допомогу. Така підтримка мала як урядовий, так і муніципальний, громадський та приватний характер.

Окрім традиційних гуманітарних вантажів, партнери надсилали медичне обладнання, шкільні меблі, електротехніку, транспортні засоби, спеціальну техніку для комунальних служб. Особливе місце посіла допомога для закладів охорони здоров'я, шкіл, дитячих садків, притулків для ВПО, пунктів незламності. Водночас активізувалась співпраця з українською діаспорою та благодійними фондами за кордоном.

Поступово співпраця набула ще одного важливого вектора — партнерства в межах європейських програм і ініціатив, таких як «Європейський зелений курс», Horizon Europe, Interreg, Erasmus+. Луцька міська територіальна громада почала розглядати можливість участі у кластерах післявоєнного відновлення, транснаціональних освітніх програмах і культурних обмінах, адаптованих до умов воєнного часу.

Воєнні умови змінили сам формат міжнародної комунікації. Через неможливість проведення офлайн-заходів, більшість контактів перейшла в онлайн. Відеозустрічі, вебінари, онлайн-наради та конференції стали новою нормою для підтримання зв'язку з партнерами. Представники Луцької міської територіальної громади брали участь у численних міжнародних форумах,

тематичних обговореннях, сесіях солідарності та міжмуніципальних ініціативах. Важливу роль відіграла інформаційна підтримка — регулярне висвітлення ситуації в громаді, потреб, волонтерських ініціатив та результатів співпраці в медіа, соціальних мережах, офіційних каналах міської ради.

Міжнародна комунікація в умовах війни також стала інструментом публічної дипломатії. Луцька міська територіальна громада не лише отримувала допомогу, але й формувала образ активного, відповідального партнера, здатного до взаємодії навіть у найважчих обставинах. Це створило основу для подальшого поглиблення співпраці після завершення бойових дій.

У багатьох випадках реалізація міжнародних проєктів була тимчасово призупинена або суттєво змінена. Наприклад, деякі інфраструктурні чи культурні ініціативи довелось відкласти, переорієнтувавши фінансування на більш нагальні потреби — облаштування прихистків, забезпечення безпеки, підтримку вразливих груп населення. Проте разом з тим, війна не зупинила, а в окремих випадках навіть прискорила реалізацію деяких грантових програм, особливо в рамках Європейського Союзу, USAID, GIZ та інших міжнародних донорів.

Також з'явилися нові напрями міжнародної діяльності — психологічна підтримка для ВПО, програми для дітей, адаптація освітніх процесів до умов воєнного часу, обмін досвідом з містами, які пережили кризові ситуації. Луцька міська територіальна громада не лише приймала допомогу, а й ділилася власними напрацюваннями — наприклад, у сфері організації пунктів незламності, волонтерських хабів, цифрової комунікації з мешканцями.

Варто зазначити, що навіть у складних умовах громада забезпечувала продовження співпраці з інституційними партнерами — представниками дипломатичних місій, міжнародних організацій, академічних установ. Така сталість у міжнародному позиціонуванні стала проявом стратегічної далекоглядності управлінської команди Луцької міської територіальної громади.

Попри всі труднощі, повномасштабна війна стала своєрідним каталізатором трансформації міжнародної діяльності Луцької міської

територіальної громади. Вона зміцнила наявні зв'язки, створила основу для нових партнерств і підвищила довіру до українських муніципалітетів на міжнародному рівні. Перед громадою відкриваються перспективи активної участі у повоєнній відбудові України, спільного планування сталого розвитку, впровадження інновацій у сфері безпеки, екології, енергетики та освіти.

Проте поряд з цим залишаються й виклики: нестабільна безпекова ситуація, обмеженість ресурсів, емоційне виснаження команд, потреба в нових навичках і підходах до міжнародного партнерства. Важливо зберігати відкритість, гнучкість і здатність до діалогу — саме ці риси дозволили Луцькій міській територіальній громаді вистояти у важкий час і зберегти активну міжнародну позицію.

Таким чином, повномасштабна війна не зруйнувала, а переформатувала міжнародну діяльність Луцької міської територіальної громади, зробивши її ще більш змістовною, чутливою до викликів часу та зорієнтованою на людську гідність, солідарність і відновлення.

3.4. Рекомендації щодо посилення міжнародного співробітництва

Міжнародне співробітництво є важливим чинником сталого розвитку Луцької міської територіальної громади, що сприяє інтеграції в європейський простір, залученню інвестицій, обміну досвідом і впровадженню інноваційних практик у різних сферах життєдіяльності. З огляду на стратегічний курс України на євроінтеграцію та виклики сучасності, посилення міжнародної діяльності громади є пріоритетним завданням, що вимагає системного підходу, координації та активної участі всіх зацікавлених сторін.

Рекомендації щодо посилення міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади:

1. Розвиток стратегічного бачення і планування міжнародної діяльності

Одним із ключових кроків для посилення міжнародного співробітництва є оновлення та систематизація стратегічних документів, зокрема Стратегії розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року. Важливо чітко

визначити пріоритетні напрями міжнародної діяльності, що відповідають потребам громади, з урахуванням її потенціалу у сфері культури, освіти, туризму, промисловості та інновацій.

Рекомендації:

- Розробити окремий стратегічний план міжнародного співробітництва з чіткими цілями, показниками ефективності та механізмами моніторингу.
- Включити у план заходи з розвитку транскордонного співробітництва, активної участі у європейських програмах, грантових конкурсах та партнерствах.
- Забезпечити регулярний аналіз і оновлення стратегії з урахуванням змін у зовнішньому середовищі та внутрішніх потреб громади.

2. Підвищення кадрового потенціалу та організаційна підтримка

Успішна реалізація міжнародних проєктів потребує кваліфікованих кадрів, які володіють знаннями у сфері міжнародного права, проектного менеджменту, комунікацій та євроінтеграції. Управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності Луцької міської ради виконує важливу роль у координації цієї роботи.

Рекомендації:

- Запровадити регулярні навчальні програми, тренінги та семінари для працівників виконавчих органів, спрямовані на підвищення компетенцій у міжнародній діяльності.
- Розвивати внутрішню систему обміну знаннями та кращими практиками серед структурних підрозділів громади.
- Забезпечити методичну підтримку для підготовки грантових заявок, ведення переговорів і реалізації міжнародних проєктів.

3. Розширення географії та форм співпраці

Луцьк має налагоджені партнерські відносини з 21 містами та регіонами у 11 країнах світу. Проте для посилення міжнародної присутності необхідно розширити географію співробітництва та різноманітність форм взаємодії.

Рекомендації:

- Активно шукати нових партнерів у країнах ЄС, а також у регіонах, що мають спільні інтереси з Луцькою міською територіальною громадою.
- Розвивати транскордонне співробітництво, зокрема в рамках програм Interreg, які сприяють спільному розвитку прикордонних територій.
- Впроваджувати різноманітні форми співпраці: обміни делегаціями, спільні культурні, освітні, спортивні заходи, бізнес-форуми, наукові конференції.
- Використовувати цифрові платформи для підтримки постійного діалогу з партнерами, особливо в умовах обмежень, пов'язаних із пандемією чи воєнними діями.

4.. Підтримка культурного та освітнього обміну

Культура і освіта є потужними інструментами міжнародного співробітництва, що сприяють формуванню позитивного іміджу громади, розвитку туризму та залученню молоді до активної громадянської позиції.

Рекомендації:

- Розширити програми обміну студентів, викладачів та молодіжних організацій із містами-партнерами.
- Організовувати міжнародні культурні фестивалі, виставки, концерти, що демонструють унікальність Луцької міської територіальної громади і сприяють міжкультурному діалогу.
- Підтримувати спільні освітні проєкти, спрямовані на вивчення мов, історії, традицій партнерських країн.
- Використовувати міжнародні платформи для популяризації культурних надбань громади та залучення туристів.

5.. Розвиток інноваційного та економічного співробітництва

Інновації та економічний розвиток є пріоритетними напрямками, що можуть значно підсилити міжнародний потенціал Луцької міської територіальної громади.

Рекомендації:

- Створити інноваційні екопарки та промислові платформи для залучення інвестицій і розвитку виробництв, орієнтованих на європейські ринки.

- Запровадити кластерну модель розвитку ключових галузей із залученням наукових і навчальних закладів.
- Проводити бізнес-форуми, виставки та конференції для встановлення контактів між місцевими підприємцями та іноземними інвесторами.
- Сприяти розвитку стартапів і технологічних інкубаторів із міжнародною підтримкою.

6.. Підвищення прозорості і комунікації

Для ефективного міжнародного співробітництва необхідно забезпечити відкритість процесів, прозорість звітності та активну комунікацію з громадськістю.

Рекомендації:

- Регулярно публікувати звіти про міжнародні проекти, грантові надходження та результати співпраці.
- Використовувати офіційні сайти, соціальні мережі та медіа для інформування мешканців про міжнародні ініціативи.
- Залучати громадськість до обговорення стратегічних напрямів міжнародної діяльності.
- Організовувати публічні заходи, присвячені міжнародному співробітництву, з участю партнерів і дипломатичних представництв.

7.. Координація та міжвідомча взаємодія

Ефективність міжнародної діяльності громади залежить від скоординованої роботи різних структурних підрозділів, підприємств, громадських організацій.

Рекомендації:

- Встановити чіткі механізми координації між департаментами міської ради, управліннями, комунальними підприємствами та громадськими ініціативами.
- Створити міжвідомчу робочу групу з міжнародного співробітництва для оперативного вирішення питань і реалізації спільних проєктів.

- Забезпечити обмін інформацією та досвідом між учасниками міжнародної діяльності.

8.. Залучення гуманітарної допомоги та підтримка постраждалих

У контексті воєнних дій в Україні Луцька міська територіальна громада активно співпрацює з міжнародними партнерами для надання гуманітарної допомоги.

Рекомендації:

- Продовжувати комунікацію з іноземними організаціями щодо забезпечення потреб громади, військових і постраждалих.
- Організовувати координаційні центри для ефективного розподілу гуманітарної допомоги.
- Використовувати міжнародні платформи для пошуку нових партнерів і донорів.

Отже, посилення міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади є одним із ключових напрямів її сталого розвитку. У сучасних умовах відкритості світу, глобалізації та євроінтеграції активна міжнародна діяльність дозволяє значно розширити економічні, культурні та освітні можливості громади. Впровадження запропонованих рекомендацій — від стратегічного планування і підвищення кваліфікації кадрів до розширення партнерських зв'язків і активної участі у грантових програмах — створить міцну основу для ефективної міжнародної взаємодії.

Основним є також підвищення прозорості та відкритості процесів, що сприятиме зростанню довіри мешканців і партнерів, а налагоджена координація міжвідомчої роботи забезпечить злагодженість дій усіх учасників та ефективну реалізацію запланованих ініціатив. Особлива увага має бути приділена гуманітарному напрямку, адже саме він відображає соціальну відповідальність громади, її здатність підтримувати найбільш вразливі категорії населення та оперативно реагувати на виклики, зумовлені складними суспільними й безпековими умовами. Розвиток гуманітарної сфери створює основу для

консолідації громади, зміцнює соціальну згуртованість і формує позитивний імідж територіальної громади в очах міжнародних партнерів.

Загалом, активне міжнародне співробітництво сприятиме економічному зростанню, культурному розвитку та покращенню якості життя мешканців Луцької міської територіальної громади, відкриваючи нові перспективи та можливості для її інтеграції в європейський і світовий простір. Це — інвестиція у майбутнє громади, що забезпечить її конкурентоспроможність, розширить ресурсні можливості та створить умови для стабільного, динамічного та сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Висновки до Розділу III

Міжмуніципальне співробітництво Луцької міської територіальної громади є важливою складовою розвитку регіону та інтеграції у європейський простір. Партнерські зв'язки з численними містами та регіонами різних країн створюють ефективну платформу для реалізації спільних проєктів у сферах культури, туризму, освіти, екології, соціального захисту та адміністративного управління. Спільна діяльність сприяє обміну досвідом, залученню інвестицій та підвищенню якості життя мешканців громади.

Виклики, що стоять перед міжмуніципальним співробітництвом, включають кадрові обмеження, законодавчі складнощі, фінансову нерівність, політичні ризики та наслідки воєнних дій. Водночас активна участь у міжнародних програмах і реалізація численних грантових проєктів демонструє потенціал громади долати ці труднощі та розвивати партнерства.

Особливо значущою є адаптація міжнародної діяльності громади в умовах повномасштабної війни, що призвела до переорієнтації пріоритетів на гуманітарну підтримку, безпеку, соціальний захист та пошук нових форматів співпраці. Війна стала каталізатором зміцнення міжнародних зв'язків, сприяючи розширенню географії партнерств і залученню ресурсів.

Перспективи посилення міжнародного співробітництва пов'язані зі стратегічним плануванням, розвитком кадрового потенціалу, розширенням географії партнерств, активною участю у грантових програмах, підтримкою культурних і освітніх обмінів, інноваційним розвитком та забезпеченням прозорості і координації. Особлива увага приділяється ролі міжнародної співпраці у відновленні громади та підтримці соціально вразливих груп у складних умовах сьогодення.

Загалом, міжмуніципальне співробітництво Луцької міської територіальної громади має значний потенціал для сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та якісного покращення життя мешканців, відкриваючи нові можливості у європейській та світовій інтеграції.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження, відповідно до мети та завдань, визначених у вступі, проведено комплексний аналіз міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади, що дозволило сформулювати такі науково обґрунтовані висновки:

1. Досліджено роль, значення, види та форми міжмуніципального співробітництва у діяльності територіальних громад. У першому розділі проаналізовано теоретико-методологічні засади міжмуніципального співробітництва та обґрунтовано його стратегічну роль як ключового інструменту підвищення ефективності управління, що забезпечує ефективне поєднання наявного потенціалу та спільне вирішення міжтериторіальних проблем в умовах децентралізації. На основі аналізу законодавчої бази встановлено, що практика міжмуніципального співробітництва в Україні чітко фокусується на реалізації спільних проєктів та фінансуванні комунальних об'єктів. Це свідчить про домінуючу орієнтацію територіальних громад на інфраструктурні та фінансово-економічні результати, які є найбільш відчутними для населення. Таким чином, теоретичний аналіз підтвердив, що успішне міжмуніципальне співробітництво є прямою передумовою стійкості та економічного розвитку територіальних громад.

2. Розглянуто передумови розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади та проаналізовано його сучасний стан, проблеми та виклики. У другому розділі проведено комплексний аналіз умов, що формують потенціал Луцької міської територіальної громади. Доведено, що її географічне та адміністративне положення (як регіонального та прикордонного центру) створює унікальні передумови для активної транскордонної та міжнародної діяльності. Детальний аналіз соціально-економічних чинників (включаючи демографічні зміни та необхідність інтеграції внутрішньо переміщених осіб) чітко обґрунтував необхідність посилення

внутрішньої кооперації для оптимізації надання публічних послуг (освіта, медицина, транспорт) у всьому Луцькому субрегіоні.

3. Проведений аналіз сучасного стану міжмуніципального співробітництва засвідчив високий рівень міжнародної активності: Луцька міська територіальна громада підтримує широку мережу партнерств (понад 21 місто-побратим у 12 країнах), що створює міцний фундамент для залучення міжнародної допомоги та досвіду. Однак, виявлено низку системних викликів, які стримують подальший розвиток міжмуніципального співробітництва: суттєва фінансова диспропорція Луцькою міською територіальною громадою та сусідніми, менш спроможними територіальними громадами; кадровий дефіцит та відсутність спеціалізованих знань у сфері складного грантового менеджменту; а також бюрократична складність процедур укладення та реалізації договорів про співробітництво.

4. Оцінено вплив повномасштабної війни на міжнародну діяльність та міжмуніципальні зв'язки громади та розроблено практичні рекомендації. У третьому розділі проаналізовано вплив повномасштабної військової агресії російської федерації, який визначено як переломний момент у розвитку міжмуніципального співробітництва Луцької міської територіальної громади. Встановлено, що війна не лише не припинила, а якісно змінила міжнародну діяльність громади: пріоритети були переорієнтовані з довгострокових проєктів на забезпечення стійкості, безпеки та гуманітарної підтримки населення. Це призвело до безпрецедентного зміцнення довіри з боку міжнародних партнерів і суттєвого зростання обсягів залучення фінансової та матеріальної допомоги через грантові програми, що є прямим показником ефективності зовнішньої політики громади в умовах кризи.

5. На основі комплексного аналізу розроблено практичні рекомендації, спрямовані на інституційне посилення та підвищення ефективності міжмуніципального співробітництва. Запропоновано стратегічну інтеграцію планів співпраці у загальну стратегію розвитку територіальної громади. Обґрунтовано необхідність переходу до реалізації великих міжмуніципальних

інноваційних проєктів (наприклад, створення регіонального індустріального або екологічного парку та спільних програм модернізації критичної інфраструктури), які є ключовими важелями для залучення інвестицій, стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності Луцької міської територіальної громади у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 років співробітництву громад: результати дослідження ефективності та концепція змін до законодавства. *Децентралізація*. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/18230> (дата звернення: 23.10.2024).
2. Аналітична записка щодо стану реалізації положень Закону України “Про співробітництво територіальних громад” в частині використання форм співробітництва. URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/43255.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).
3. Асоціація міст України та громад. URL: <http://www.auc.org.ua/am> (дата звернення: 02.01.2025).
4. Міжнародна діяльність. Асоціація міст України. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/mizhnarodna_diyalnist.pdf (дата звернення: 19.08.2025).
5. Бандирма. Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/bandyrma> (дата звернення: 19.08.2025).
6. Батанов О. В. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посіб. / за заг. ред. проф. П. Ф. Мартиненка. Київ, 2005. Ч. 1. 300 с.
7. Бєлов Д. М., Громовчук М. В., Білак О. П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2022. Вип. 2. С. 226–230. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/38.pdf> (дата звернення: 30.09.2025).
8. Богородецька О. І., Лажнік В. Й. Побратимські зв'язки як форма міжнародного співробітництва прикордонних територій. *Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 15-16 жовт. 2009 р. Луцьк, 2009. С. 206–210.

9. Екологічний паспорт м. Луцька. Волинська обласна державна адміністрація. URL: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-mlucka/> (дата звернення: 03.08.2025).

10. Врублевський О. Про роль міжмуніципального співробітництва у становленні та розвитку громад. *Децентралізація*. 2025. URL: <https://decentralization.ua/news/13041>.

11. Всесвітня федерація поріднених міст. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 06.05.2025).

12. Головний офіційний сайт Луцької міської ради з актуальною інформацією про громаду. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua> (дата звернення: 26.02.2025).

13. Гречин Г. Міжмуніципальна співпраця – це хороший інструмент вирішення спільних питань. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/9973> (дата звернення: 04.11.2024).

14. Давидюк С. П. Міжмуніципальне співробітництво як механізм економічного зростання території. *Науковий збірник*. Київ, 2018. Вип. 98. С. 98–105.

15. Дослідження природно-заповідного фонду Луцької громади. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/doslidzhennia-prirodno-zapovidnoho-fondu-lutskoi-hromady> (дата звернення: 09.05.2025).

16. Про міжнародне територіальне співробітництво : Закон України від 15.05.2014 № 1258-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 27. Ст. 901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 07.07.2025).

17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://hlukhiv-rada.gov.ua/zvernennya/41-zakonodavstvo/67-zakon-ukrajini-pro-mistseve-samovryaduvannya-v-ukrajini> (дата звернення: 19.10.2025).

18. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1167.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 01.09.2025).

19. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 46. Ст. 515. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

20. Засадко В. В. Використання механізмів міжмуніципального співробітництва в процесі зміцнення економічної безпеки прикордонних міст. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 4(108). С. 108–117. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20144\(108\)/sep20144\(108\)_108_ZasadkoVV.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20144(108)/sep20144(108)_108_ZasadkoVV.pdf) (дата звернення: 05.05.2025).

21. Звіт за результатами експертного аналітичного дослідження питань співпраці громад Житомирської області. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1114/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7_%D0%9C%D0%9C%D0%A1_%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 31.05.2025).

22. Лазур Я. В., Очкаї Д., Устименко В. А., Фетько Ю. І., Санченко А. Є., Яценко С. С. Інституційно-правовий вимір участі України в європейських об'єднаннях територіального співробітництва. Ужгород, 2019. 162 с.

23. Історія Волині : вид. 2-ге, змінене і доповнене / наук. ред. М. М. Кучерепа; авт. кол.: В. А. Білик, Г. В. Бондаренко, В. І. Бортніков та ін. Луцьк : Надстир'я, 2024. 672 с.

24. Історія міста Луцька. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/en/pages/history-city> (дата звернення: 13.08.2025).

25. Міжмуніципальне і міжнародне співробітництво територіальних громад : аналітичний звіт / Київський центр місцевого самоврядування. Київ, 2024. 35 с. URL: <https://hromady.org/wp->

content/uploads/2024/07/%D0%A1%D0%A2%D0%93_%D0%9C%D0%A2%D0%93-10.07.2024.pdf (дата звернення: 06.10.2025).

26. Кластерний підхід при співробітництві територіальних громад. 2019. URL: <https://samoorg.com.ua/blog/2019/09/11/klasterniy-pidhid-pri-spivrobitnitstvi-teritorialnih-gromad/> (дата звернення: 06.06.2025).

27. Козак Ю. Г., Єрмаков О. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. Київ–Катовіце : Центр учбової літератури, 2016. 289 с.

28. Колесник В. П. Інтернаціональні зв'язки трудящихся прикордонних областей СРСР та європейських соціалістичних країн. Львів : Вища школа, 1984. 174 с.

29. Статут комунального підприємства «Луцькводоканал» (нова редакція): додаток до рішення Луцької міської ради від 22.12.2021 № 24/96. Луцьк, 2021. 13 с. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/komunalne-pidpriemstvo-lutskvodokanal> (дата звернення: 04.04.2025).

30. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.11.2024).

31. Коротка інформація про Луцьку міську територіальну громаду, розташування, клімат. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/korotka-informatsiia-pro-lutsku-misku-terytorialnu-hromadu-roztashuvannia-klimat> (дата звернення: 19.10.2025).

32. Костюченко Я. М. Загальнотеоретичні підходи до міжнародно-правових форм співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С. 13–21.

33. Лажнік В. І. Історія зародження і становлення побратимського руху міст світу. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини*. 2010. № 10. С. 24–31.

34. Міжнародна діяльність Луцької міської ради: залучення грантових коштів у розвиток міста / Луцька міська рада. Луцьк, 2018. 20 с. URL:

https://auc.org.ua/sites/default/files/mizhnarodna_diyalnist.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

35. Побратими Луцька. Луцька міська рада. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/pobratymy-lutska> (дата звернення: 13.08.2025).

36. Проекти міжнародної технічної допомоги. Луцька міська рада. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proekty> (дата звернення: 19.08.2025).

37. Маковецька Л., Баранчук Ф. Виклики міжмуніципального співробітництва в сучасних умовах (на матеріалах Луцької міської територіальної громади). *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*. 2025. С. 95.

38. Маковецька Л., Баранчук Ф. Роль міжмуніципальної співпраці у зміцненні стійкості Луцької громади в умовах воєнних викликів. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*. 2025. С.88

39. Міжмуніципальне співробітництво : навч. посіб. / уклад. В. Вакуленко, О. Ігнатенко, Г. Борщ, О. Курт, Ф. Тедік, Т. Журавель. Київ : Фенікс, 2012. 392 с.

40. Міжнародні відносини Стародавньої Греції. URL: <http://www.diphis.ru/content/view/69/#1> (дата звернення: 01.10.2025).

41. Міста-партнери: історичний та правовий аспекти міжнародної співпраці. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. № 2. С. 7.

42. Науково-практичний коментар Закону України «Про співробітництво територіальних громад». URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/komentar.pdf> (дата звернення: 03.03.2025).

43. Нетробчук І., Вдовичук І. Мікрокліматичні особливості міста Луцька. *Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. Луцьк, 2017. № 9(358). С. 15–22. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15288/1/3.pdf> (дата звернення: 08.03.2025).

44. Організація співробітництва територіальних громад в Україні : практичний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ, 2017. 105 с.

45. Панишко Г. МБФ «Скандинавська дитяча місія» та ВОБФ «Дитяча місія. Україна»: благодійна діяльність, партнерська взаємодія у реалізації соціальних проєктів. *ACTA SECURITATAE VOLYNIIENSES*. 2023. № 1. 60 с.

46. Парасюк І. Л. Аспекти взаємодії територіальних громад та органів місцевої виконавчої влади агломерації задля спільного економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2010. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_10_26 (дата звернення: 07.04.2025).

47. Паспорт Луцької міської територіальної громади. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/w/dj/l2ezcgfuzhuir5rwwizb2fin4urddjw.pdf> (дата звернення: 08.08.2025).

48. Природно-заповідний фонд Волинської області : освітній аспект / упоряд. Н. В. Григор'єва, Л. М. Мацюк. 2019. 282 с.

49. Про внесення змін до Програми розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2024–2025 роки. Луцька міська рада. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/17164728083367912-pro-vnesennya-zmin-do-programi-rozvitku-mizhnarodnogo-spivrobitnitstva-lutskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-ta-zaluchennya-mizhnarodnoi-tekhnichnoi-dopomogi-na-20242025-roki/download/187777> (дата звернення: 19.08.2025).

50. Про Програму розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2026–2028 роки : рішення міської ради від 08.09.2025 № ПНР-13815 / Луцька міська територіальна громада. Луцьк, 2025. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/17574264733747934-pro-programu-rozvitku-mizhnarodnogo-spivrobitnitstva-lutskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-ta-zaluchennya-mizhnarodnoi-tekhnichnoi-dopomogi-na-20262028-roki> (дата звернення: 08.09.2025).

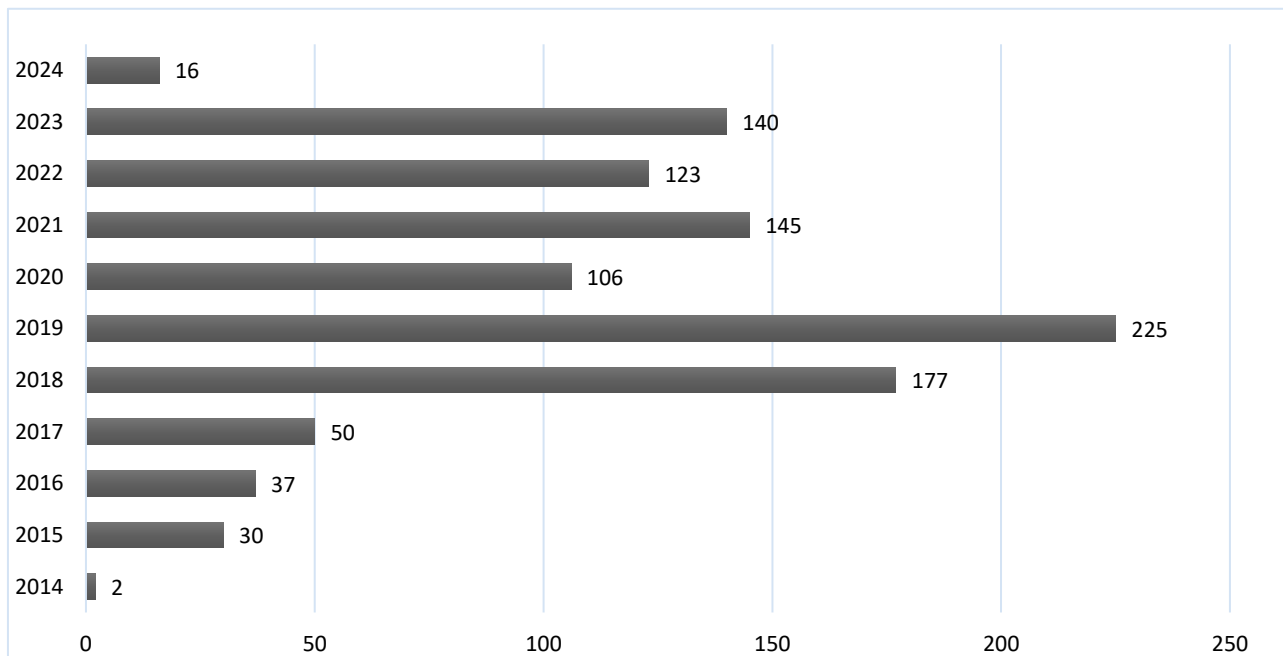
51. Рада європейських муніципалітетів і регіонів. URL: <http://www.twinning.org/uk/page> (дата звернення: 19.10.2025).
52. Розвиток міжмуніципального співробітництва : вітчизняний та зарубіжний досвід : посібник / за ред. В. В. Толкованого. Київ : Крамар, 2011. 249 с.
53. Сидоренко Н. О. Інституційно-правові аспекти міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2 (33). С. 1–8.
54. Сірик З. О. Проблеми та можливості співробітництва територіальних громад України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 16. С. 102–107.
55. Співробітництво громад: аналіз стану та методичні рекомендації для поліпшення співпраці. URL: <https://decentralization.ua/news/17908> (дата звернення: 08.08.2025).
56. Стратегічний розвиток Луцької громади. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/a/v5/6ctmbb5maw3gijjwx4e6wjyjgigd3v5a.pdf> (дата звернення: 01.01.2025).
57. Сучасний стан і географія партнерської співпраці міста Луцька з містами-побратимами / О. І. Богородецька та ін. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2009. № 8 : Географічні науки. С. 125–135.
58. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.07.2025).

Д О Д А Т К И

Додаток А

Аналіз динаміки укладання договорів за роками по Україні (2014-2024 рр.)

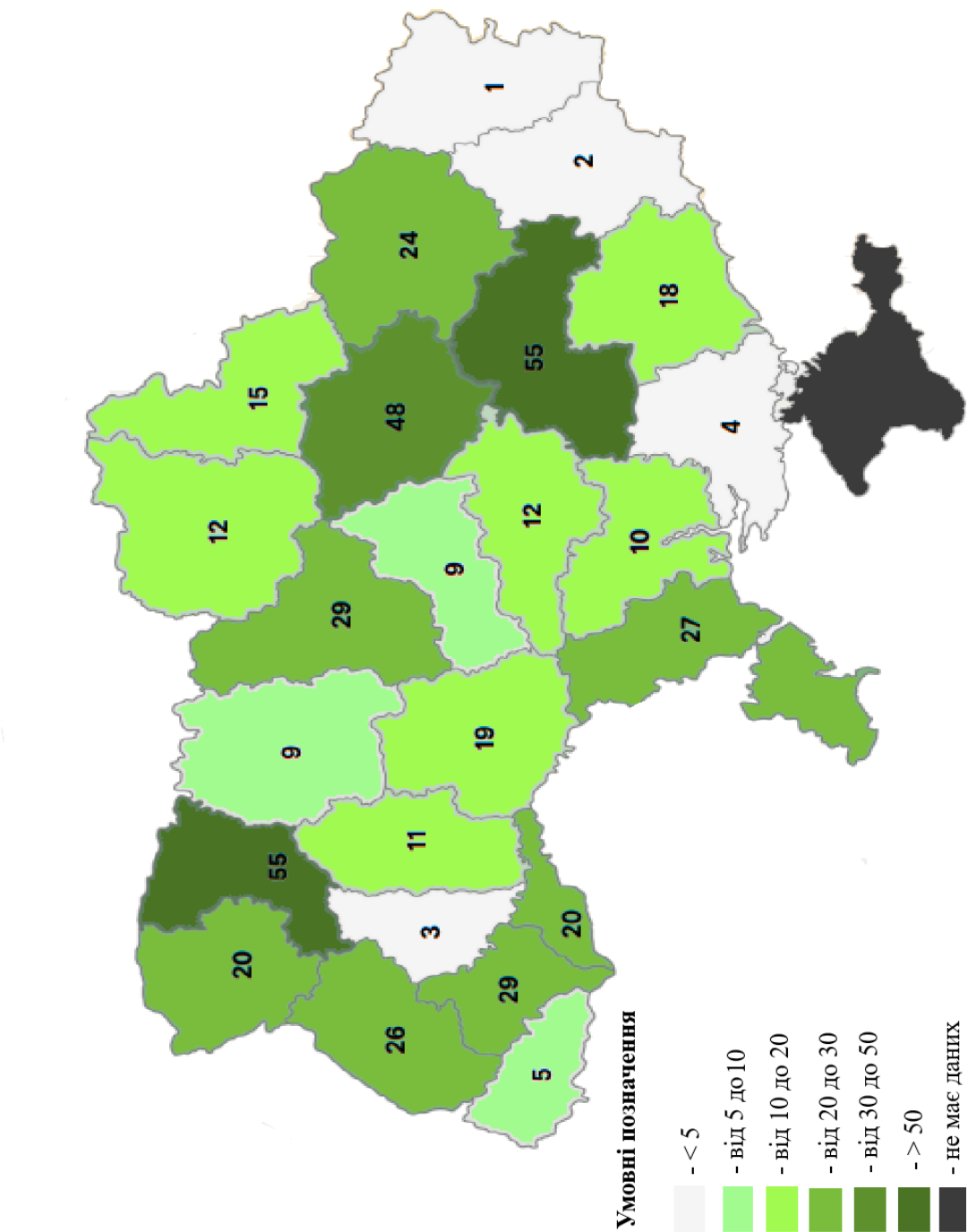
Примітка: у 2024 р. станом на 01 червня 2024 укладено 57 договорів

**Кількість договорів за формами співробітництва
територіальних громад України (2015-2020 рр)**

Розподіл укладених договорів за областями (за період з 01.11.2020 по 01.02.2024 укладено – 429 договорів)

Додаток Б

Міжнародні партнерства Луцької міської територіальної громади

№	Місто-партнер або регіон	Країна	Вид документа про співробітництво й дата його підписання
1	Місто Люблін	Республіка Польща	Угода про партнерство від 4 березня 1996 року
2	Місто Ольштин	Республіка Польща	Присяга побратимського партнерства від 19 грудня 1997 року
3	Місто Замость	Республіка Польща	Протокол намірів про співпрацю від 4 червня 2005 року
4	Місто Торунь	Республіка Польща	Угода про партнерство від 17 жовтня 2008 року
5	Місто Жешув	Республіка Польща	Угода про партнерство від 20 листопада 2001 року
6	Місто Білосток	Республіка Польща	Угода про співробітництво від 22 червня 2013 року
7	Місто Хелм	Республіка Польща	Угода про співробітництво від 31 травня 2014 року
8	Край Ліппе	Федеративна Республіка Німеччина	Договір про партнерство від 6 вересня 2015 року
9	Місто Швайнфурт	Федеративна Республіка Німеччина	Угода про партнерство від 16 липня 2023 року

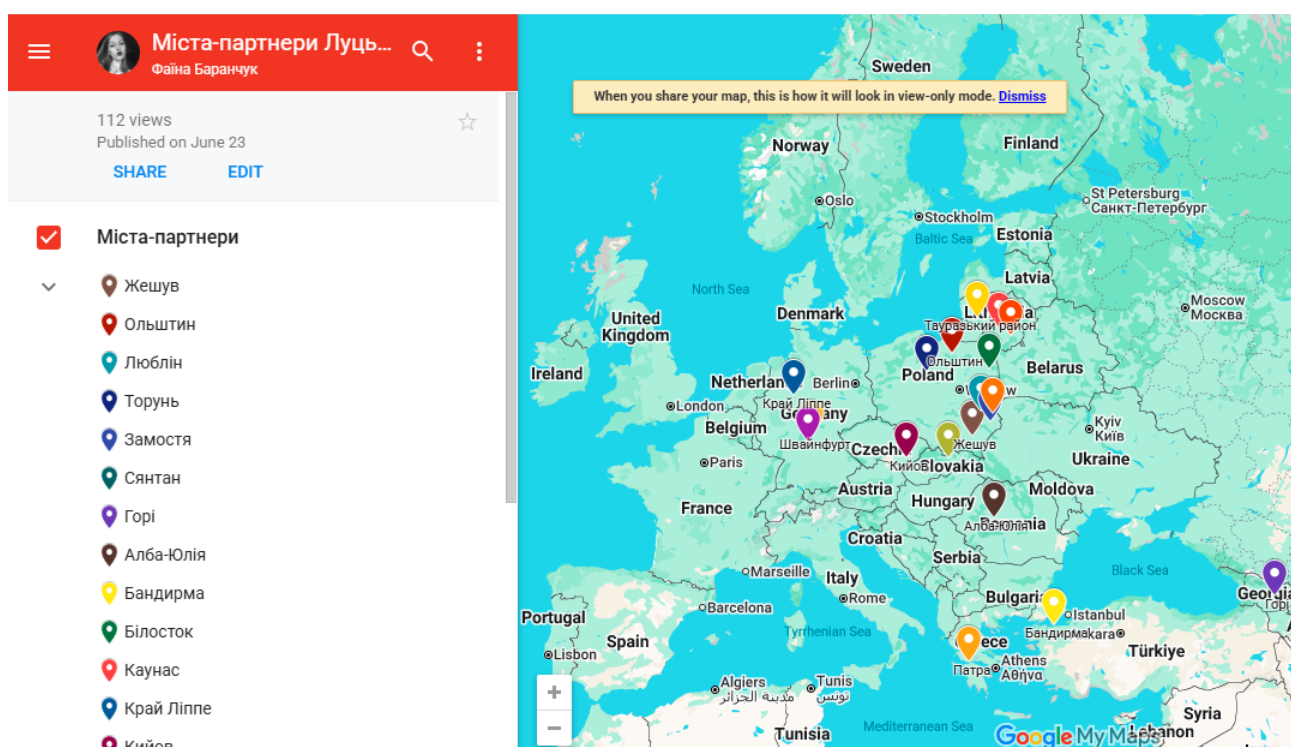
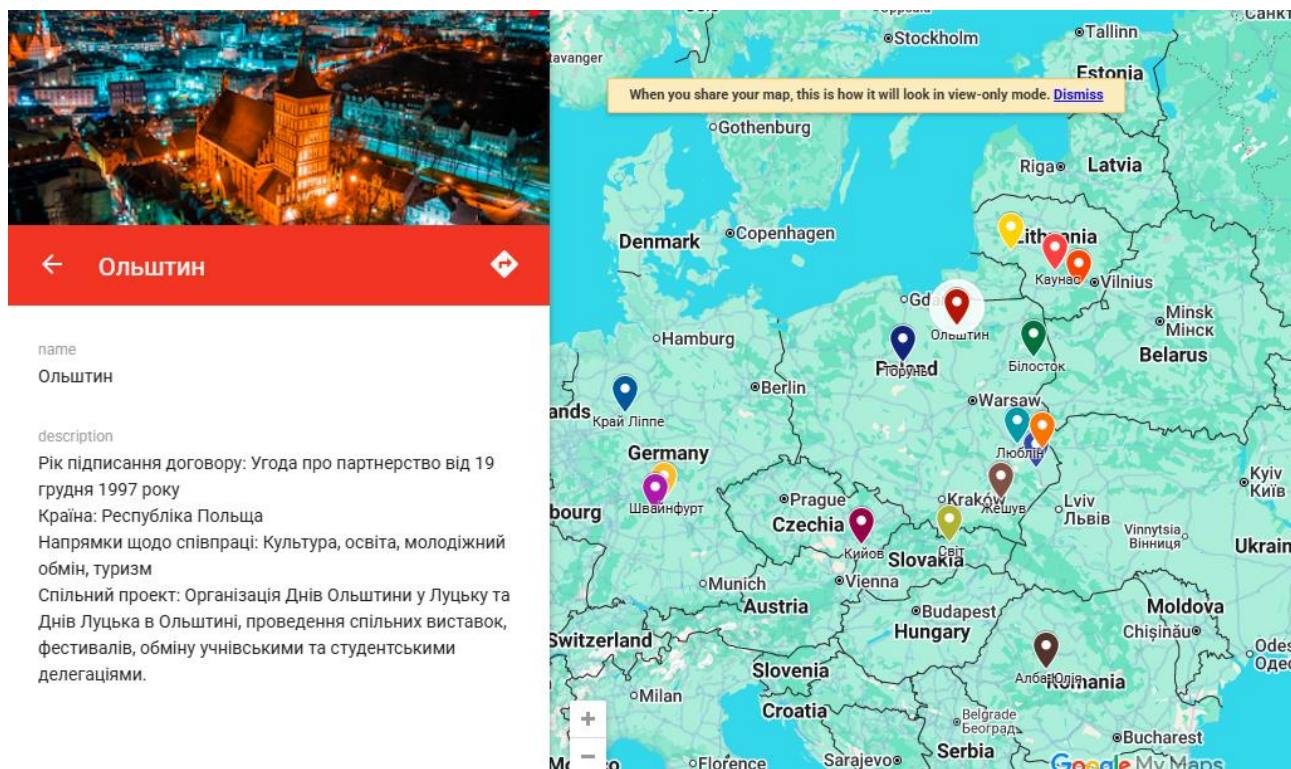
Продовження Додатку Б

10	Тракайський район	Литовська Республіка	Угода про партнерство від 24 вересня 2010 року
11	Місто Каунас	Литовська Республіка	Протокол намірів про співпрацю від 27 листопада 2013 року
12	Тауразький район	Литовська Республіка	Угода про співпрацю від 19 жовтня 2023 року
13	Місто Кійов	Чеська Республіка	Меморандум про взаємовідносини від 25 серпня 2013 року
14	Місто Сянтань	Китайська Народна Республіка	Угода про партнерство від 1 жовтня 2003 року
15	Місто Горі	Грузія	Угода про партнерство від 23 серпня 2008 року
16	Місто Алба-Юлія	Румунія	Угода про партнерство від 28 травня 2016 року
17	Місто Бандирма	Турецька Республіка	Меморандум про співпрацю від 23 січня 2014 року
18	Місто Патра	Грецька Республіка	Угода про співробітництво від 10 вересня 2013 року
19	Місто Світ	Словацька Республіка	Меморандум про співпрацю від 12 квітня 2016 року
20	Вюрцбург	Республіка Німеччина	Угода про побратимство від 4 грудня 2024 року
21	Кент	Сполучені Штати Америки	Меморандум про встановлення побратимських відносин від лютого 2025 року

Додаток В

Інтерактивна карта міст-партнерів Луцької міської територіальної громади

https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1J9iBkeSPnTIDg00KuKf_VJTI-tsawBM&usp=sharing

Додаток Г

Рішення про припинення Угоди про партнерство між містами Луцьк і Брест

Копія

ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА
РІШЕННЯ

25.05.2022

Луцьк

№ 32/2

Про припинення дії
Угоди про партнерство між містами
Луцьк (Україна) і Брест (Республіка Білорусь)

Керуючись статтею 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», підтверджуючи свою відданість принципам демократії, основним правам та свободам людини як неодмінної умови миру і безпеки, зважаючи на неприпустимі дії та сприяння вищого керівництва Республіки Білорусь у веденні збройної агресії та здійсненні злочинних воєнних дій Російської Федерації проти України та українського народу, міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Припинити дію Угоди про партнерство між містами Луцьк (Україна) і Брест (Республіка Білорусь), далі – Угода, від 23 серпня 2003 року.
2. Рішення про припинення дії Угоди набуває чинності з дня його підписання.
3. Контроль за виконанням рішення покласти на заступника міського голови Ірину Чебелюк та постійну комісію міської ради з питань міжнародного співробітництва, торгівлі, послуг, розвитку підприємництва, інформаційної політики, молоді, спорту та туризму.

Міський голова

Вінцюк 777 905

Ігор ПОЛІЩУК

УДК 911.3(477.82)

Маковецька Лариса, Баранчук Файна

maklora@ukr.net; fbarancuk@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВИКЛИКИ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ (НА МАТЕРІАЛАХ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Міжмуніципальне співробітництво є сучасним інструментом реалізації політики місцевого та регіонального розвитку, який активно впроваджується як у європейських країнах, так і в Україні. Воно розширює можливості органів місцевого самоврядування, особливо в умовах децентралізації, сприяє зміцненню

© Маковецька Лариса, Баранчук Файна, 2025

95

спроможності громад, розвитку інфраструктури, впровадженню спільних соціально-економічних проєктів і підвищенню якості послуг для мешканців [3].

Актуальність міжмуніципального співробітництва підтверджується його ефективністю як потужного інструменту для вирішення спільних викликів та розвитку територіальних громад, особливо в контексті децентралізації та воєнного стану. Згідно з дослідженнями, 77 % громад вважають розвиток цього інструменту необхідним, а кількість укладених договорів про співробітництво стабільно зростає, що свідчить про його значущість для місцевого розвитку [4, с. 1–3].

Міжмуніципальне співробітництво в сучасних умовах, зокрема на прикладі Луцької міської територіальної громади, стикається з низкою серйозних викликів, що впливають на ефективність та розвиток цього механізму. Однією з основних проблем є нестача кваліфікованих кадрів та необхідних навичок, зокрема для організації та реалізації спільних проєктів. Це стосується як навчання, так і підготовки договорів

Продовження Додатку Д

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Баранчук Файна*maklora@ukr.net; fbarancuk@gmail.com**Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк***РОЛЬ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ У ЗМІЦНЕННІ СТІЙКОСТІ
ЛУЦЬКОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

Роль міжмуніципальної співпраці у зміцненні стійкості Луцької міської територіальної громади в умовах воєнних викликів є багатогранною та комплексною. Вона забезпечує не лише безперервну життєдіяльність громади, а й створює передумови для сталого розвитку в умовах високої невизначеності, соціально-політичної нестабільності та кризових ситуацій. Міжмуніципальні зв'язки дають змогу мобілізувати ресурси, залучати експертну та фінансову підтримку, зміцнювати

© Маковецька Лариса, Баранчук Файна, 2025

88

соціальні, економічні та культурні механізми громади, що особливо важливо у період воєнного стану.

До повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 р. Луцька міська територіальна громада активно розвивала міжнародні партнерства, орієнтуючись на розвиток та інтеграцію. Основними напрямками співпраці були обмін європейським досвідом управління, реалізація освітніх і культурних проєктів, підвищення енергоефективності та модернізація місцевого самоврядування. Партнерства мали стратегічний характер і сприяли довгостроковому розвитку громади та її інтеграції в європейський простір.

Початок війни суттєво змінив пріоритети міжнародної взаємодії Луцької громади: ключовими стали гуманітарна допомога, підтримка внутрішньо переміщених осіб, безпека та відновлення інфраструктури. Міжмуніципальна співпраця трансформувалася у формат кризового управління, що передбачає швидку